

СССР ПРЕЗИДЕНТИ М. С. ГОРБАЧЕВ МАЪРУЗАСИ

(Давоми. Боши
биринчи бетда).

Яна бир зарур шарт бор, у ҳам бўлса — шартнома-ларга ва давлат бюрократла-рига мувофиқ махсуслот ва озиқ-овқат етказиб бериш мажбуриятларини бекамий-кўст бажаришдир. Бу ҳақ-да гапирётганлигининг саба-би шунки, бир қанча жум-хуриятларда, вилоятларда умумиттифок фондида гушт ва сўт махсуслотларини ет-казиб бериш нитизоми ҳад-дан ташқари пасайиб кетди. Давлат бюрократизми, махсу-лот етказиб бериш топири-ни рўбга чиқариш воси-тасини пишиқтириш зарур. Бу восита тасирчан бўли-ши лозим. Нималар бўлаёт-ганлигига бир назар таш-лаш. Дастлабки маълумот-ларга қараганда, Россия Федерацияси 10 ой ичида 154 минг тонна гушт ва сўт махсуслотларини, Укра-ина 118 минг тонна, Бело-руссия 47 минг тонна, Қозо-ғистон 61 минг тонна, Крас-нодар ўлкаси 37 минг тонна гушт ва сўт махсуслотлари-ни кам етказиб берди. Бу махсуслотларни етказиб бе-риш топириқларини Тата-ристон, Оренбург вилояти, Башқирдистон бажармади. Натигада кўпгина шаҳар-лар ва саноат марказлари анчагина миқдорда гушт ва сўт махсуслотларини оло-мади. Свердловск, Челя-бинск вилоятларида, Тю-менда гушт ва сўт махсу-лотлари билан таъминлаш соҳасида фавқулодда вазит-я вужудга келди. Таъми-нотни бирон-бир даражада қа-сқаб турши учун маса-лаларни ҳукумат даражаси-да ҳал этиш билан шуғул-ланганда, Свердловск, Челя-бинск вилоятларида гуш-қиз оғи мобайнида қўшни вилоятлардаги махсуслот ет-казиб беришчилардан, Крас-нодар, Ставропол ўлкала-ридан, Волгоград, Липецк вилоятлари ва бошқа вило-ятлардан 19 минг тоннадан кўпроқ маҳсулот махсу-лотлар ёки етказиб берили-ши лозим бўлган махсусло-тинг салкам учдан бир қис-ми юборилмади.

Бошқа саноат марказла-рида ҳам вазият мана шун-дай кескин бўлиб турибди. Москва ва Ленинград умум-иттифок фондида берила-диган кўпгина махсуслотлар-ни ололмапти. Бу шаҳар-ларда ҳам таъминотнинг аҳо-лини жуда кескинлашган. Кейинги вақтларда Болтиқ-бўйи жумхуриятлари жуда ёмон ишламоқда. Грузия, Арманистон, Озарбайжон гушт таъминоти соҳасида оғир аҳволга тушиб қолди. Дон еттиштириш ҳажми ан-ча кўпайган бўлишига қара-май, Россия Федерацияси ҳам, Украина ҳам, Қозғос-тистон ҳам давлат бюрократ-измин бажармади, ҳолоқуб-чи бу жумхуриятларнинг раҳ-барлари давлат бюрократиз-мин бажаришни ваъда қилган эдилар. Бунинг устига ай-ни баъзи бир раҳбарлар бир қанча ҳолларда колхоз ва совхозларнинг давлат омор-барларига дон топириқларига тўқинлик қилганликлари ҳақида хабарлар олинмоқда.

Агар ўз-ўзини яққалаш, мажбуриятлар ва шартнома-ларни менсимаслик йўли-дан борадиган бўлсак, бу нарса озиқ-овқат таъминоти-нинг ҳам, жумхуриятлар ва минтақалар ўртасидаги му-носабатларнинг бутун мак-мулат ҳам янада кўпроқ чи-ғаллаштирилади, бунга йўл қў-йиб бўлмайди. Украинадан келган бир аёлининг Москва бозоридagi таъминоти кеча мен-га айтиб беришди. Унинг га-лига қараганда, ўш махсу-лотини бу ерга аўр қийинчи-лик билан олиб келган. Мах-суслотини сотишга келтириш учун бир неча тўсқиндан ўт-ган. Махсуслотни ўтказиш-маюпти, вилоятлар ўртасида, жумхуриятлар ўртасида бож-хоналар турибди!

Ҳолбуки, сиз билан биз шу залда, шунга ўхшаш бошқа заларда ҳозирги ин-жироздан факат баҳамжиях ҳаракат қилиб, давлат ҳуж-жиялари билан раҳбарлаш-тирилган шартномаларниги-на эмас, шу билан бирга бир-биримизга берган ваъ-дани ҳам бажариб, биргалик-да қилиб олишимиз мум-кинлиги ҳақида гапирган эдик-ку. Модемни шундай экан, ўртоқлар модемни биз бунга тушуниб турган эканмиз, ССКИ Олий Кен-гашини бутун шу хусусда бир фикрни айтиши керак. Биз мамлакатни яққаллаш-тириш зарур нарсаларни факат ўзи еттиштириш йўли билан эмас, балки ҳамкорлик йўл-лари орқали озиқ-овқат бил-лан муносабат даражада таъ-минлаб туришимиз мумкин.

Шуни ҳам айтиб қўй-моқчиман: товар-материал бойликларни оқими йўлга жумхуриятлар ва минтақа-лар томонидан тўқилган жорий этилишига йўл қў-йиб бўлмаслигининг яна бир сабаби шунки, бу тўқилган умумиттифок бозорига нис-батан бузғунчилик таъсири-ни ўтказмади. Ҳагати бир ҳолат юзга келмоқда: нефть ва ёқилғи ресурслари Иттифок ҳукуматининг дав-лат бюрократизмига мувофиқ юборилмоқда. Бу соҳалар-да ҳар қандай қийинчилик-ларга қарамай, махсусло-тининг юз фоиз ёки шунга яқин миқдорда етказиб бе-рилиши таъминланмоқда. Шу регионларга кераклик бўлган товар махсуслотлар-

нинг юборилишига келганда, улар бошқа қарорларга биз-нос юборилди, бу соҳада эса иш мутлақо бошқача. Бу эса бозор сари тезроқ сил-жиш кераклигига, энди фа-қат маъмурий чоралар бил-лан иш битмаслигига яна бир бор ишонтиради. Бу ҳам ҳаммаизга берилган сигналдир.

Энди қиш шариотида иш-лаш ҳақида. Бу соҳадаги иш одамларни ташвишлан-тирмоқда. Умумий фикр шундан иборатки, қилинган ишлар натижасида марказ-да, жумхуриятларда, умум-ан жойларда халқ ҳўжали-гини қийинчилигининг ўртача йиллик талабларига мўл-жалланган ёқилғи, энергия билан нормал таъминлаш учун шарт-шароит яратил-ган. Нефть соҳасида етиш-мовчилик бўлса ҳам, умум-ий ресурслар ўтган йилга нисбатан бирмунча кўпроқ. Айрим тармоқ ва регионлар-да оғир аҳвол вужудга кел-ди, аввало узоқ шарқда қў-шимча чора-тадбирлар қў-рилиши талаб этилади. Ҳо-зир у ердаги аҳвол бирмун-ча юмшади. Ҳозирча Рос-сия, Украина, Молдова, Озарбайжон, Арманистон-нинг бир қанча минтақа-ларида аҳолининг кўмирга бўлган аҳтиёжларини қон-дириш вазифаси ҳал этил-гани йўқ. Ҳукумат бу маса-ла билан шуғулланмоқда, бу ишда ҳам марказ билан жумхуриятларнинг ҳамжи-ҳатлиги керак. Яна бир му-аммо — металлургия корх-оналарини қондирувчи кў-мир билан таъминлашдан иборат. Бу нарса металлур-гия учунгина эмас, маши-носозлик, капитал қурилиш, бутун халқ ҳўжалиги учун ҳам катта аҳамиятга эгадир. Муаммо ҳал этилмоқда, бир-қўшун назарда тутиш ке-раки, баъзи ишлаб чиқа-рувчиларимиз бу муаммо-нинг ўткирлигини, умумит-тифок бозорининг аҳтиёж-ларини еттиборма олмай, қондирувчи кўмирни халқ-рога бозорга сота бошлади-лар.

Темир йўл изларини, ло-комотив паркиннинг станция ҳўжалигини тайёрлашда кат-та камчиликлар бор. Бу ҳам диққат марказида бўли-ши керак. Шарқий Сибирь, Байкалorti, Куйбисҳен ва Днепрўйи йўлларидан кўп-гина ташвишли сигналлар тушмоқда. Ўртоқлар, бу ма-салаларнинг ҳаммаси тегиш-ли жумхуриятлар, минтақа-ларнинг, марказдаги тар-моқ идораларининг ҳукуқ доирасига қиради, мадо-мики шундай экан, ҳаракат қилиш керак.

Ёқилғи-энергетика неф-тисидан, шахтерлар, неф-чиларнинг турмуш ва меҳ-нат шариотини соҳасида мураккаб аҳвол вужудга келганини айтмоқ керак. Ҳо-зир биз келажакка мўл-жалланган ўш ёндашувлар-измин шакллантиришга им-конимиз, базавий тармоқ-ларни ривожлантиришга им-кони борица кўпроқ эъти-бор бериш, уларнинг пишиқ-пухталигини сақлаб қолиш-шу билан бирга бу пишиқ-пухталигини ошириш — ҳам-маизнинг вазифамиздир. Бу эса аввало одамлар ҳа-қидаги раҳмхўрлик билан, уларга ташаббус қўришти-риш, тадбиркорлик билан юритиш имкониятини бериш билан боғлиқдир. Техника тараққиёти масалаларини санотизмиз, машинасозлик орқали ҳал этишда уларга ёрдам бериш керак, ал-батта. Бу соҳада барқарор-лаштиришнинг бюджетдан ташқари жағмарасини ҳам вужудга келтирмасак бўл-майди, ҳозир Иттифок ҳу-кумати ва иттифокдош жум-хуриятларнинг ҳўкуматлари доирасида шу ҳақда муноза-ра бўлпти. Олий Кенгаш режани, бюджетни муҳока-ма қилиш чоғида мамлакат-даги вазиятни барқарорлаш-тириш учун мўҳим бўлган мана шу масалаларнинг ҳам-масига муносабат эътибор беради, деб умид қиламан.

ССКИ ва иттифокдош жум-хуриятларнинг ҳўкуматлари мана шу энг мўҳим муам-моларни ҳал этишга ёнда-шувларни зудлик билан то-пишлари лозим. Бир қанча регионларда энергия таъми-ноти соҳасидаги вазият қал-тис даражада етиб борди ва шу сабабли бу ерда, Олий Кенгашдаги кўпгина маж-лисларда айтилган ташвиш-ли гапларга қўшимчадан, бошқа ажабмундалар, жум-ладан қанчама уюшмалар-нинг сўзсизиди ҳам шу ҳақ-да ташвиш билан гапирил-ди.

Корхоналарнинг ишлаб чиқариш фаолиятини бар-қарорлаштириш, ҳўжалик алоқаларини сақлаб қолиш ва тақомиллаштириш, тузил-ган шартномаларнинг бажари-лиши учун масъулиятни ошириш ҳақида алоҳида га-пирмоқ керак. Иш со-ҳасидаги аҳвол, демек иш ҳақи билан, демек турмуш билан ҳам боғлиқ масалалар қандай бўлиши одамларни ташвишга солмоқда. Ай-ниқса бозорга ўтилиши на-соабати билан улгуржи нархлар соҳасида равшан-лик йўлини шартномалар-нинг тузиллишини орқага сур-мулда, деб ҳўсболанарди. Маълум бўлишича, гап нарх-ларнинг ўзидагина эмас экан, бу соҳада маҳаллий-чилик ёндашуви ҳам таъ-сир қилаётган экан. Чунки бир қанча жумхуриятларда ички шартномалар тузил-магучида ўзидан ташқаридаги корхоналар билан шартнома

тузиш ошқорча ёки пинҳона тақдирлаб қўйилган. Бизга умумиттифок бозори керак, бўлмаси ҳеч нарсасига еришиб бўлмайди, маҳаллийчилик ту-сидида ҳам ҳўкуқий, ҳам иқ-тисодий — ҳамма чеклашлар олиб ташланиши керак, деб доимо гапириб келимиз. Шунга қарамай, қимдир ёл-ғиз ўзи қўтилиб қолишни мўлжалламоқда. Мана шун-дай ёндашув соҳибдорликка, ташаббус қўриштишга, ми-жозларни танлашда иқтисо-дий эркинликка қўмакла-шадими, ахир!

Ҳолбуки, шундай қили-ниши зарур. Европа ҳўжа-лигига, бутун жаҳон ҳўжа-лигига назар ташланг. Ҳам-ма жойда миқдорларини из-лайдилар. Ҳа мамлакатлари-дагина эмас, бошқа қитъа-ларда ҳам, ҳамма жойда ми-жозларини излайдилар. Шу тариқа куч-гайратларни би-рлаштириб, ўсиш маромига, суръатларига, янги ютуқ-ларга еришишга рағбатланти-рувчи янги омиллар бахш этидилар. Агар иш шу зайд-да борадиган бўлса, у шу пайтгача бўлганидан кўра ҳам корхоналарга нисбатан эъ-мон ўзвонлиқка айлан-иб кетиши мумкин. Ҳў-жаликларнинг раҳбарлари бу билан учрашувларда шу ҳақда тез-тез гапирмоқдирлар.

Ўртоқлар, ҳаф бўлишимиз-ни, аммо мен бу нарса — калтабиз сибасат эканини, у иқтисодийнинг ишлаш ма-нотиқига, айниқса бозорга ўтилишга эид эканини айти-шим керак. Агар ёндашув-ларимизга дарҳол тузатиш киритмасак, бу нарса нима-ларга олиб боришимиз тез орада сезиб қоламиз.

Корхоналарини, айниқса нефть химияси корхонала-рини экология мулоҳазалари билан асосини равишда ёниб қўйишга бориб тақаллаётган масалалар бор. Бу масала-ларни ақл-идрок билан қўриб қишиш, яшаш муҳи-тини, одамлар турмушини зарарли таъсирдан ҳавф-хатарсиз сақлаш, аммо са-ноатимизнинг аҳтиёжларини ҳам унутмаслик учун зар-ур бўлган ҳамма ишларни қилиш ҳақида Президент-нинг топириқ бор. Ҳо-зирнинг ўзидаёқ биз неча ўш миллиардлаб сўмни бой берямиз, чунки кўпгина корхоналар ҳам ашё етиш-маслиги оқибатида махсу-лот ишлаб чиқара олмапти. Ҳом ашё ишлаб чиқа-риш учун мамлакатда ма-жбу бўлган қувватларнинг бир қисми тўхтатиб қўйил-ган, бу тармоқлар ишлаб бошлаш учун биз хом ашё-ни валютасида харид қилишга мажбур бўламиз.

Дарвоқе, бизда валюта иш-лари хусусида тез-тез маш-маша қилиб турганликлари Ғарбдаги миқдорларни таажжубга солипти, анча-гина иқтисодий ва сибсий зиён етказяпти. Ёнгл ва озиқ-овқат саноатида ҳўжа-лик шартномаларининг ту-зилишига ҳалақат бериш-моқда. Ҳозир ҳўкумат ҳам, валюта комитети ҳам шу тармоқлар учун хом ашё харид қилиш билан боғлиқ бўлган масалаларни ҳал эт-моқда. Бир-бирига пин-ҳон қилишиб олиб, қар-ролар қабул этиш керак. Бир мажасан кўп танқид қилиш ва ҳозир ҳам оид-хона танқид қилилмоқ-да, бутун ҳам шундай танқид-ни эшитамиз, деб ўйлай-ман. Шунга қарамай, тўс-қинлик қилиш позициялари, ҳар бир қиш ўш манфаати-нинг ўйлаб иш тутиши оқ-ибатида бу масалаларга хусус-ида бир тўхтамга келиш му-раккаблашиб кетганини кў-риб туришимиз, Бу — жуда ҳафли.

Энди мен иқтисодийнинг бар-қарорлаштиришнинг асосий йўналишларини амалга оши-риш, янги Иттифок шарт-номасини тайёрлаш билан боғлиқ бўлган бош-қа тадбирлар ҳақида, сибсий системанинги тако-миллаштириш йўлида бун-дан кейин қўйилдиган на-дамлар тўғрисида жуда қис-қача ахборот бермоқчиман.

Бозорга ўтилиши марказ билан жумхуриятларнинг ўза-ро баҳамжиях ишланиши тақозо этади. Марказга келганда шунга айтиш ке-раки, бу ердаги иш уч йўна-лиш бўйлаб бормоқда. У — аввало, пул-молия систе-масини барқарорлаштириш билан, бозорнинг ёрдамчи соҳаларини вужудга келти-риш, мол-мулкни давлат ик-тибидан чиқаришга, соҳиб-дорлик фаолиятини ривож-лантиришга, иқтисодийта жа-нақоҳимликни тутатишга оид қонулар, фармонлар ва қарорларни ишлаб чи-қариш, қабул этиш билан боғ-лиқ бўлган тадбирлардан иборат. Ҳўқуқий ҳўжажат-ларнинг катта макмууш о-рада сизларга тақдим эти-лади, бу макмууш меннинг қ-лимида турибди, аммо сиз-ларнинг вақтингизни олмоқ-чи эмасман. Ўзларингизнинг ҳам кўп масалалардан ҳа-бабимиз бор. Ўтиш боси-чига фуқароларнинг иш би-лан таъминлаш ва икти-моий ҳўмолалини маса-ларини тартибга солувчи ҳўжажатларни ишлаб чиқиш нийосига етказилмоқда. Бу-тун иш 1991 йилга режа ва бюджетни ишлаб чиқиш билан боғлаб олиб бори-моқда.

Режани ҳам, бюджетни ҳам тузиш соҳасидаги ва-

аммон Борис Николаевич билан аниқ-равшан муҳока-ма қилган эдик. Ушанда у товарларнинг рўйхати хусу-сида бир неча жиддий қон-крет мулоҳаза айтган эди. Ҳамма мулоҳазалар ҳисоб-га олинган эди. Мана энди эса РСФСР Олий Кенгашини бу хусусдаги қарорини бо-шқа қўтиб олди. Нега бизга айтилмади, дейишмоқда. Ҳолбуки, биз бу мавзунинг асосини билан бери муҳокама қилиб келишимиз, бу тадбир-ни қўриш кераклигини бар-ча жумхуриятлар ёқлаб чи-қилиши.

Ҳуллас, ҳатто ҳамма нар-са равшан бўлган ва кели-шиб олинган мана шу маса-лада ҳам бундай англашил-мовчиликлар келиб қиди. Ҳўкуматлар ўртасидаги ўза-ро ҳамжиҳатлик асосида бу англашилмовчиликлар бартараф этилади, деб ўй-лайман, аммо биз бундан кў-ра анча жиддийроқ чора-тад-бирларни ҳал этишимиз ва қабул қилишимиз керак бў-либ турибди. Биз дастурни маъқуллабди, икрония ҳўки-мияти уни бажариш имо-ниятига эа бўлиши керак, шундангина биз олға сийли-оламиз. Агар ҳўкумат йўли билан қўйилдиган ҳар бир қадамга шўба билдираве-радан бўлсак (ҳўх Иттифок, ҳўх жумхурият ҳўкумати-нинг қадамига) бир жойда депсиниб тураверамиз. Эн-дликда, биз кенг мейсели ишни авж олдириб юборган бир пайтда бунга мутлақо йўл қўйиб бўлмайди. Ҳўку-мат ҳаммасини ўш зиммасига олсин ва жавоб берадиган бўлсин, биз бўлсак уни қў-лаб-қувватлайлик ва унга ёрдам берайлик.

Ҳозир ҳамма ҳўкимият танглиги мавзусида гапир-моқда. Мамлакатдаги вазия-тини ахшлаш учун марказ қатий чоралар қўриш де-ган кескин, рўй-рост айта-диган бўлсак, бўйроқ қа-билидаги талаблар янгра-моқда. Гарчи кўпича гап жойларда ва жумхурият-ларда ҳал этилиши лозим бўлган масалалар ҳақида бораётган бўлса-да, бундай му-рожаатлар адолатлигини ёки адолатсизлиги, — бу ҳақда баҳслашиб ўтирмайман. Ма-салан қўйилган қўйиш ке-рак: ҳўх ўш нима гап, нега иди яққоқимлик ўрнига ҳўкимиятсизлик эгаламоқ-да? Баъзи бировлар ҳўсо-баётганидек, давлат тепаси-га ўш фикрида қатий тура олмайдиган идироси заиф одамлар йилиб қолган, де-ган фикрга қўшилиб бўл-майди. Бундай аҳволнинг ҳа-қиқий сабабларини қидириб топиш мўҳимдир.

Илгари ҳўкимиятнинг бу-тун тузилишини аслида битта сўз яъни партия сўзи билан йодолаш мум-кин эди. Партия давлат йодо-ларига ҳам, иктимоий ту-зилмаларга ҳам, ҳуллас бар-ча соҳага сиғиб кетган эди. Конституциянинг тегишли моддасига сунандиган КПСС-нинг ҳар қандай қарори му-ҳокама этилишига ҳўжат бўлмаган бўйроқ эди. Бу қаттиққўл, ўзига яраша ман-тиқли яққоқим системаси эди, лекин мажбур системаси демократик тартиб-қондалар-га мос бўлмади ва биз ана шу системаси мамлакатнинг икти-моий тараққиёти нуктанга бари-диган нечоғлиқ катта йў-ш қўтилар ва маҳрумликлар-га олиб келганини биламиз.

Биз ўша системасидан ўш фаҳимиз билан ўш кеңдик ва орқага қайтмаймиз. Аммо ҳўкимиятнинг аски тузила-сидан ўш кеңар эканмиз, ҳозирча янги вазифаларга жавоб берадиган демократик дастурларни яратганимиз йўқ. Президент қарор қабул қилади-ю, лекин ана шу қар-роининг амал қилиши учун зарур бўлган дастур қани? Бундай аҳвол кўп жиҳатдан шу билан боғлиқки, янги тузиламнинг қарор топиш жараёни кўп миллатли дав-латимиздаги ўзгаришлар жа-раёни билан бир вақтга тўғ-ри келди.

Барча даражалардаги ҳў-кимият идораларининг фа-олиятини ҳозир қарат қилиб қўйётган аначина зиддият-лар, англашилмовчиликлар Иттифок билан жумхурият-лар ўртасидаги, марказ бил-ан жойлардаги вақолатлар аниқ-равшан белгилаб қўйил-маганилиги оқибатида пайдо бўлди. Ҳўқимоллик, ўшбу зиддиятлар ва англашилмо-чиликлар Олий Совет қабул қилган Конституция ва қо-нун неғизида мажбу бўлган ва белгилаб қўйилган вақо-латларга риоя этилаётган-лиги оқибатида пайдо бўл-гандир. Айни вақтда биз шунини аён қўриб туришимиз, мажбу зиддиятлар сира бў-шашаётган йўқ, балки, ак-синча, Иттифокда ҳам, жум-хуриятлар ва жойларда ҳам аҳоли кўз ўнгига ҳўкимият-нинг обрўсини тобора туши-риб, кескинлашиб бормоқда.

Масала қуйидагига таҳ-лил қилишга керак: мил-латларнинг ўш тақдирини ўш ҳал қилиш, ўш-ўзини бошқа-риш, иқтисодий, сибсий, ма-даный тараққиётнинг турли масалаларини мустиқли ҳал этиш ҳўқуқи тўғрисидаги қонуний ва адолатли талаб-ларнинг амалга оширили-ши оқилона дорадан чиқ-маслиги керак. Биз ўтаке-тин марказлаштириш ва мар-казнинг ҳўқимини юритишдек бир ёққамалликдан бошқа, яна ҳам ёмонроқ бир ёққа-ма, яъни ўтакектан аяқ-ралиб кетишга ва бебошлик-ка тушиб қолмайлик. Афсус-

ки, бунинг аломатлари қўри-ниб турибди. Лекин бу ало-матларнинг ўзигина эмас, «қонулар уруши» оқибати-да мажбу қонулар амал қилмай қолди, айрим жой-ларда эса ўша «қонулар уруши» ички «совуқ уруш-га, баъзан эса қинама уруш-га айланмоқда. Одамлар но-қача бўлипти. Қочқорлар қў-паймоқда. Транспорт шўхо-чалари, ўйлаб корхоналар ишдан чиқмоқда.

Сиз бу фикрга қўши-ласизми ёки йўқми билмадим, аммо меннинг назаримда, ўт-ган ойларида бўлиб ўтган во-қеалар сабабли бутун жа-миятимиз шўхёр тортиди. Ҳўқуққа ҳилоф ҳатти-ҳара-катларнинг оқибатлари тўғ-рисида бутун жамяият ало-ҳида талабчанлик билан ўй-ламоқда. Ёнг асосийи шунки, янги Иттифок шартномаси-ни тезроқ тузиш зарурлиги-га барчаннинг ишончи қомил бўлиб турибди. Ўшбу шарт-номанинг лойиҳаси хусусида қўлдан бери ишланмоқда. Ўшбу лойиҳа аначина бос-қичлардан ўтди: ССКИ Олий Кенгашини жумхуриятларнинг Олий Кенгашлари билан мас-лаҳатлашди, шартнома кон-цепцияси Федерация Кенга-шида муҳокама қилинди. Мажбу лойиҳани Иттифок ва жумхуриятлар Олий Кен-гашлари қўриб қишиш учун тақдим этишга қарор қилин-ди. Тўдрилиганидан кейин ўшбу ҳўжажат ана Федера-ция Кенгашини аъзоларига тар-қатилди, бир-икки кундан кейин уларнинг фикр-муло-ҳазаларини олиб, лойиҳани яна тўдрилимоқда. — асосий иш ҳали олдинда, албатта, — шундан кейин бу ҳўжажат ССКИ Олий Кенгашини ва жумхуриятларнинг Олий Кенгашларига тақдим этила-ди. Биз уни эълон қилиш керак деб ҳўсболанамиз, чун-ки халқ шунини талаб қил-моқда.

Назаримда, агар биз Итти-фок шартномасини тез ора-да имзолай оласк, бу мам-лакатдаги сибсий вазиятни нормаллаштиришда, иқти-содийнинг барқарорлаштириш ва бозорга оид масалаларни баҳамжиях ҳал этишда, ҳўқимини муҳофаза этиш ор-ганларининг самарали фао-лияти учун шарт-шароит яратишда ёрдам беради. Қонституциядаги асосий маса-ла нима? Бизнинг қўйилма-ли давлатимиз чинакам феде-рация қондаларига асослан-ган мустиқли Совет Ҳўму-риятларининг Иттифокига ай-ланади, концепциянинг маъ-наи шундай. Иттифокни вуж-удга келтираётган жумху-риятлар муштарак манфаат-ларини таъминлаш учун ўшбу Иттифокқа вақолатлар бе-ради. Концепция ҳар бир халқнинг ўш тақдирини ҳал қилиш ва ўзини-ўш бош-қариш, миллий турмушини барча масалаларини мусти-қли ҳал этишдек ҳўқуқнинг беғоналаштирилмаган а н л и г и-га асосланади.

Масала ҳудди ана шундан-дир ўртоқлар, бу ҳаммамиз-ни ташвишга солмоқда. Ҳар қалай нечоғлиқ рағбат ва фаоллик билан ишламай-лик Иттифок шартномаси ту-зиш ва уни имзолаш учун бирмунча вақт зарур бўлади. Ҳозир эа биз учун ҳар бир ойнига эмас, ҳар бир кун ва ҳар бир соат ҳам рағимат-дир. Ҳозир ҳаракат қилиш керак, одамлар ҳўкимият-нинг, аввало Президентнинг қатий баҳамжиях ҳаракат-ларини қўтиб туришибди.

Шу муносабат билан мен ССКИ Олий Кенгашига ва жумхуриятларнинг Олий Кен-гашларига нимаи тавсия этишини айтмайман? Ҳозирча биз Иттифок шартномасини қабул қилмаган эканмиз, даражасидаги ҳўкимият идо-раларининг тузилмалари тўғ-рисидаги ва уларнинг вақо-латларини белгилаб қўйиш ҳақидаги масалани узиб-ке-лиш ҳал қилмаган эканмиз, ўтиш босиқдаги ҳўкимият бутун системасининг самара-ли ишланиш таъминлидиган ёндашувини ишлаб чиқи-шимиз керак. Агар бу маса-лани ҳал қилмасак ишимиз барбод бўлади.

Бундай ёндашув, бир жи-ҳатдан, амалдаги Конститу-ция ва шу Конституция асо-сида қабул қилинган қону-ларнинг албатта эътироф этилиши ва буларга риоя қилинишини, иккинчи жи-ҳатдан эа ўтиш дараида те-гишли даражада ўзгаришли-дан мажбу идоралар систе-маси орқали иттифокдош жумхуриятларнинг қонуний манфаатларини амалга оши-ришни қамраб олиш керак. Биринчидан, бу сибсий ва иқтисодий стратегияни кели-шиб олишда ўш вазифасини ҳозирнинг ўзидаёқ бажаряёт-ган Федерация кенгашини, Иккинчидан эса, жумхурият-лар ҳўкуматлари бошлиқла-рининг ССКИ Вазирилари Кен-гашини Раёсатининг ишиде бе-восита иштирок этаётган-дир. Учунчидан, иқтисодий ислохот масалалари юзаси-дан жумхуриятларга қўми-ти, валюта қўмитасининг ту-зилишидир. Туртинчидан, бир қанча вазирилари ва мар-казий идораларда таркибига жумхуриятлар тегишли муас-саларининг раҳбарлари кир-ган ҳайъатлар ёки кенгаш-лар тузилишидир. Ният, ўртоқлар, икрония ва идо-ра этувчи ҳўкимият. Органлар билан бир қаторда ҳамжиҳат-лик дастурига мунтазамлик неғизда бизнинг қонуни чина-

рувчи органларимизни ҳам қўриш жуда мўҳимдир. Бу масала хусусида қатий маъқела турши зарурдир. На-заримда, Олий Кенгаш жум-хуриятларнинг Олий Кенгаш-ларига қуйидаги тақлиф бил-лан муносабат қилиши мум-кин бўлур эди: янги Итти-фок шартномаси тузилиши-га қалар вақолат хусусида баҳслар чиқиб турган қарор-ларнинг амал қилишини тўхтатиб турши керак, акс-ҳолда биз фалаж бўлиб қо-ламиз ва ҳўкимиятнинг ка-рақлигига барҳам бера ол-маймиз. Ўшбу тақлифни қў-лаб-қувватлашимизни сўрай-ман.

Энди ҳозирги босиқдаги марказий ҳўкимият, унинг тузиламлари ва иш ҳақида гапириб ўтмоқчиман.

Президент йўлдан адашди, доғдираб, қаловланиб қолди, деган далилсиз, масъулият қилиб билан қилинаётган айбловларни рад этиб, Пре-зидент шанига айтилаётган таъниднинг асосан қабул қила-ман, Эҳтимолки, баъзи ким-салар Президентнинг бадном қилишни иштаётгандир бу ма-млакат ва жумхуриятлар-да раҳбарлик қилаётган асо-сий кучларни издан чиқари-ши ҳўлаётганларга соғина-га бўлур эди. Жумхуриятлар даражасида ҳам, маҳаллий ва Иттифок даражасида ҳам бадном этишга уринишлар бўлаётганини қўриб туриб-ман. Бу изчиллик билан, ба-мисоли режага кўра, қури-лишдаги ҳисоблаб қиқилган графика кўра қилинмоқда. Мен бу қайси қўмитанинг ёки гуруҳнинг иш экан деб, ўй-лаб ҳам қоялман. Бу ҳўйна-ҳўй графикалар билан боғлиқ бўлса керак.

Эътироф этиш керакики, қабул қилинаётган тадбир-лар Президент томонидан ҳа-миша ҳам самарали ва ўш вақтда амалга оширилмади. Мен бундан зарур ҳўсболар чиқариб олмадман. Аммо назаримда, бу масалага ҳам, аниқлик киритилиши керак. Президентнинг Конститу-цияда белгилаб қўйилган ва-қолатлари доирасида қабул қилган фармонларини барча идоралар оғишмай бажариш-лари керак. Президент масъу-лиятни зиммасига олиб, ўш-бу фармонларнинг моҳияти ва оқибатлари учун жавоб бе-ради. Бизда эса дарҳол гапбоғлиқ бошланади: «Бу қандай фармон бўлдикин, бажарасамкин ёки бажар-масамкин?» Икрония ҳўки-миятнинг рисоладигдек иш-лаш босиқига сира ўш ол-май турибмиз. Фармонлар-нинг бажарилишини барбод этаётган мансабдор шахслар-ни лавозимидан олиш лозим. Фармонларнинг амал қили-ши учун икрония ҳўкимиятнинг жумхурият, маҳаллий идора-лари, ҳўқуқни муҳофаза этиш, ҳўжалик идоралари фа-ол ишлалари керак. Менга нутқларингиздан қўйишларим-ни беришди, мен марказ шанига, жумладан. Прези-дент шанига айтилган та

ФУРСАТНИ БОЙ БЕРМАЙ, ХАРАКАТ ҚИЛАЙЛИК

(Давоми. Бош бичиринчи ва учинчи бетларда).

Нотик мамлакат Президенти олдида қўйилган кескин талабларни, юзага келган вазият учун бутун айбон унга туқнашга уринишларини мутлақо қўлаб-қувватламади. Унинг фикрига қараганда, бундай талаблар кўп жиҳатдан вазиятдан фойдаланиб қўлиш ва ҳокимиятни қўлга киритишга уриниш ниятидан келиб чиққан. Шу муносабат билан нотик: ҳолвани ҳоким ейти, калтакни етим... деган мақолни мисол қилиб келтирди.

Депутат иттифокдош жумҳуриятларнинг кўз ўнгига қандайдир коалицион ҳукумат тўғрисидаги гапларга йўл қўйиб бўлмаслигини айтиди. Иттифок деганда унинг барча субъектларнинг тенглигини назарда тутиш керак. Ўзбекистон биринчилардан бўлиб ўз мустақиллиги тўғрисида декларация қабул қилди, лекин у Иттифокдан чиқибни умуман ҳаёлига келтираётгани йўқ, бу нарсани намаларга олиб келишни яхши тасаввур этади. Жумҳурият вақли тез орада, яқин 10—15 кун ичида янги Иттифок шартномасини муҳокама этиш ва қабул қилиш кераклигини айтиди.

Қозоғистон Олий Кенгашининг Раиси **Е. М. Асанбаев** маҳаллий ҳокимият гўёки юзага келган фақулдода аҳвол учун энг кўп айбдордир, деган даъволарини рад этиди. У марказ ўзининг ноизчил ва ўйланмаган хатти-ҳаракатлари билан жумҳуриятларнинг ўзига ҳос эти-розии келтириб чиқарганлигини, улар ўзларини асосли равишда ҳимоя қилишга ўтганилигини таъкидлади. Нотик: «Агар доно хато қилса, бутун дунё қокилса», — деган нақлни мисол қилиб келтирди.

Нотик «Ким айбдор!» деган саволга шундай жавоб берди: «Кўпчилиги, лекин биринчи навбатда ҳукумат, ҳаммадан аввал жавоб бериш лозим бўлган икрия ҳокимият айбдор». Иттифок ҳукуматининг аҳволини ўнлаш қобилиятини ва унинг қай даражада бўлиб олганлигини таҳлил этар экан, Қозоғистон парламентининг раҳбари: «шу маънода қандайдир принципал қарор қабул қилишга» қақирди. Бунинг устига, мамлакат бозорга ўтиш шартинда кучли ва бўрили икрия ҳокимиятга ниҳоятда муҳтождир. Аҳволни барқарорлаштириш даврида раҳбарлар сиёсий жиҳатдан қаттиқ йўл тутишлари ва шахсий иродаларини намоён этишлари керак.

Қозоғистон жумҳуриятлар ҳуқуқларини марказга берадиган Иттифок шартномаси тарафдордир, аксинча эмас, деди нотик. Айни вақтда қайта қуришни муҳим омил сифатида таъкид қилишга феолиятни жумҳуриятларда жамлаш, Иттифок тузилмалари эса бу ишда фақат йўл-йўқ кўрсатиш ва маслаҳат бериш билан шугулланиши даркор. Сиёсий соҳада эса «мустақил жумҳуриятлар намоёнлиги» тўғрисида эмас, балки «мустақил жумҳуриятлар байрами» ҳақида гапириш керак бўлади. Янги Иттифок шартномаси имзолашга марказ билан иттифокдош жумҳуриятларнинг ваколатларини аниқ-равшан белгилаб берадиган ҳужжатни қабул қилиш керак, деб ҳисоблайди нотик.

Грузия вақили **А. Т. Асатнани** ўз нутқини раислик қилувчининг хатосини таъкидлаб беради. У раислик қилувчига мурожаат этиб, Грузия ССЖ Олий Кенгашининг эмас, балки Грузия Жумҳурияти Олий Кенгаши Раисининг биринчи ўринбосари эканлигини айтиди. Яқинда сайланган Грузия Олий Кенгаши шундай қарор қабул қилди.

Нотик кейинги бир неча ҳафта давомда жумҳуриятга содир бўлган воқеалар тўғрисида ахборот берди. Зотан бу воқеаларнинг матбуотда ёритилиши, унинг фикрига қараганда, унчалик аниқ тасаввур бермади.

Биз бу ерда кузатувчилар сифатида Грузия Олий Кенгаши номидан қатнашишга, муайян баёнотлар беришга ва ўртага қўйилган масалаларнинг муҳокамасида иштирок этишга вақил қилинганимиз, деб таъкидлади нотик.

Ҳозирги давр жумҳурият Олий Кенгашининг биринчи мажлисидаёқ мустақил давлатчилигини тиклашга ўтиш даври деб эълон қилинди. Нотикнинг айтишича, «бундай давлатчилик 1921 йилда ўшандаги Совет Россиясининг босқинчилиги натижасида йўқотилиди. Бу ноҳилис баҳо эмас, кимнингидир фикри эмас, балки тарихий ва ҳуқуқий фактлар».

Иқтисодий муаммоларни ҳал этиш мумкин, деб ҳисоблаган нотик миллий тузиллиш масаласида устида туҳталди. Хар бир киши ўз тақдирини ўзи эркин танайлади. Грузия юқорида айтилган воқеалар сабабли ҳуқуқий жиҳатдан Совет Иттифокни таркибиде эмаслигига асосланиб, Иттифок шартнома-

сига қўл қўймайди. Халқ сайлаган Олий Кенгаш бизни шундай баёнот беришга вақил қилган.

Бунда қўшни халқлар ва Совет Иттифокнинг бошқа халқлари билан алоқалар улар Иттифок таркибиде қўлиш-қолмасликларида қатъи назар ўзилади, деган маъно кўзда тутилмади. Грузия ўз қўшинлари, бошқа халқлар билан кўп асрлик дўстлик аънаваларига эга ва бу алоқалар сақланиб қолади.

Нотик ўз сўзининг охирида, «Московские новости» рўзмонасида хабар қилинганидек, Грузияда мухториятлар тугатилмаслигини айтиди.

Олий Кенгашининг фаолияти мамлакатда ўзидан ривожланиб бораётган жараёнлар билан бирга, уларга таъсир ўтказмасдан амалга оширилаётган теасурот пайдо бўлмоқда, деди Озарбайжон ССЖ Олий Кенгашининг Раиси **Э. М. Кафарова**.

Рўй бериш лозим бўлган ҳолисаси ош берди: ССЖ Иттифок борга ўхшайди, айни вақтда у йўқ. Мамлакатда қайта қуриш йилларида муқаррар жараёнлар қарор топти. Бу жараёнлар кўз ўнгимизда ривожланди ва бутунги кунда биз у билан ҳисоблашмаслигимиз мумкин эмас. Масалан, марказ иштироки билан бошланган иттифокдош жумҳуриятлар мустақиллигини аниқ-равшан тўлдириб борадиган мулоҳазалар худди шу маънода мустақилликка интиқилишга айланиб кетди. Миллий жумҳуриятларда мазкур гоёлар ниҳоятда жоиз-баки кучга айланди, ундан турли-туман иқтисодий-сиёсий ҳаракатлар усталик билан фойдаланишмоқда.

Кўп партияли системани қарор топтириш билан ниҳосига етган сиёсий ислохотлар бутун мамлакатда, шунингдек жумҳуриятларда ҳам давлат тузиллишини турли хил қўриш вазиятини вужудга келтирди.

Айни вақтда иқтисодий ислохот оқсаб қолди, иқтисодий тағ қолталар пайдо бўлди. Хўжалик ҳодимлари эмас, балки сёсатчилар минтақалараро иқтисодий алоқаларнинг даражаси ва меъёрини тобора қўпроқ белгилаб бера бошладилар. Булар иқтисодий алоқаларнинг узилишига ва умумийиқтисодий иқтисодий майдонининг барбод бўлишига олиб келди.

Шундан кейин нотик янги Иттифок шартномасининг концепцияси ва лойиҳасига батафсил тўхталди. Озарбайжоннинг принципал позицияси ўзаро иттифокчилик муносабатларини сақлаш ва ривожлантириш зарурлигини эътироф қилишдан иборат, деб таъкидлади у. Бироқ уларнинг мазмуну тубдан янгиланиши, улар Иттифокнинг барча аъзолари учун ўзаро фойда асосида, уларнинг аниқ-равшан суверенитети, иқтисодий ва сиёсий мустақиллиги асосида қурилиши керак.

Мамлакатдаги аҳвол айрим жумҳуриятлардаги аҳволлардан вужудга келди, деди Молдова жумҳуриятининг президенти депутат **М. И. Снегур**. У Молдова иқтисодийидаги мураккаб ва қўлишча эътилодига вазият хусусида ахборот берди. Бинобарин, жумҳурият Умумийиқтисодий жамғармасига қорвачилик маҳсулотлари етказиб бериш режаларини бажарди. Шундай қилиб, у яшайоти, ишлайти, ишлаб чиқараётган. Жумҳуриятимиз сўзга қўрилиши мумкин бўлганидек, фақат сёсат билан шугулланаётгани йўқ, деб таъкидлади нотик.

Иқтисодий-сиёсий аҳвол аввалдиги мураккаб бўлиб қолмоқда. Барча томон вақилларининг мамлакат Президенти ҳузуридаги йиғини етарли бўлмаганлиги қўри-ноқ қолди. Жумҳурият парламенти тотувлиқ сари ташланадиган бир қанча тадбирлар назарда тутилган қарор қабул қилди. Жумладан, миллий масалалар департаментини тузиш, тилларнинг амал қилиши тўғрисидаги қонунни қўлиниш омилиларини тақомиллаштириш учун барча минтақаларнинг вақиллари бўлган депутатлардан иборат комиссия ташкил этиш топширилган.

Раҳбарият кўп иш қилди, лекин янги жумҳуриятлар ташкилотчилари деярли ҳеч нарсани қилмадилар, деб сўзиде давом этди нотик. Диестрбўйи жумҳуриятда етаталган жумҳуриятда сайловга мораторий эълон қилинмади. Сайлов ўтказилмадиган бўлса, Молдова жумҳурияти Совет Иттифокдан ажралиб қолади. Молдова президенти мамлакат парламентидан янги тузилмаларнинг раҳбарларига таъсир қўришга ердан беришни сўради.

У Янги Иттифок шартномаси концепцияси устида тўхталиб, шартномани имзолаш масаласини бутун халқ ҳал этиши керак, деб таъкидлади. Биз конфедерация принципларидан фойдаланган ҳолда мустақил давлатлар Иттифокни қосини аниа шу шартномага киритиш тарафдоримиз.

Латвия жумҳурияти Олий

Кенгашининг Раиси депутат **А. В. Горбунов** ҳам ўз нутқини сиёсий вазиятга баҳо беришдан бошлади. У бундай аҳволни жумҳуриятдаги икки асосий сиёсий куч — халқ фронти ва унинг тарафдорлари ҳамда КПСС негиздаги Компартия аъзоларининг бир қисми ўртасидаги муқолифлик сифатида таърифлади. У парламентдаги кўпчилик Латвия давлат мустақиллигини тиклаш тўғрисидаги декларацияни қабул қилганини айтиди. Декларацияларимизни эътироф қилиш ёки эътироф қилмаслик мумкин, лекин биз халқ депутатлари этиб сайланган вақтимиздаги иттифок энди йўқ.

Ҳозирги вақтда бундай мақомга эга бўлган Латвия парламентиданги кўпчилик Иттифок шартномасини имзоламайди, деди нотик. Аввал Латвия жумҳуриятининг сиёсий мақомини тан олиш керак, ана ундан кейин тенг ҳуқуқли субъектлар, яъни мустақил давлатлар ўртасидаги халқаро-ҳуқуқ тушунишасига биноан шартнома тузиш мумкин бўлади.

Европанинг боши бир ерга қовушган вақтда сиз ақралишини ҳоҳлаётсан деган гаплар бўлматди. Лекин биз ажралмасдан туриб ривожланиш асосларини тополмайди, деди нотик, чунки ривожланишнинг асосини ўз юрти соҳибининг мустақиллиги ташкил этади. Мақбурий қўлилиш ҳамма вақт инқирозга маҳкум бўлади. Нотик интеграция иқтисодий иттифокдан бошланиш керак, деган фикрини билдирди. Европа ҳам ишни шундан бошлаган эди. Иқтисодий мантқиқ ва зарурий таъсир ўстирмага олиб келди. Ҳозир ўтиш даврида эркин ва мустақил жумҳуриятлар иқтисодий ҳамдўстлигини ҳал этиш йўллари излаш керак. Марказий ҳукумат ўрнига бошқаларга, эҳтимол, тенг асосда тузиллаган мувофиқлаштирувчи иқтисодий қўмиталарга эга бўлиш зарур.

Тангликдан чиқиш учун ҳал этилиши зарур бўлган биринчи ва асосий вазифа миллатлараро муносабатларни соғломлаштиришдир, деб ҳисоблайди Қирғизистон ССЖ Президенти депутат **А. Ақаев**. Акс ҳолда, деди у, жамиятимиз фуқаролар урушига дуч келиши мумкин. Гап билан эмас, қатъий чора-тадбирлар билан ҳаракат қиладиган вақт келди, бунинг учун аниқ-равшан омилиларни ишлаб чиқиш зарур.

Нотик янги Иттифок шартномаси тузиллиши зарурлигига тўхталиб, жаҳонда интеграция сари аниқ-равшан таъминот мавжудлигини таъкидлади. Бизга ҳудудини ўзи янги Иттифок шартномаси тузилиши амр қилган, деди у. Бу умумийиқтисодий қўлишча катта ижобий таъсир кўрсатаётган жаҳондаги буюқ давлат сифатида ССЖнинг халқаро нуфузига асосланиди, деб таъкидлади Қирғизистон жумҳуриятининг Президенти.

ССЖ Президенти маърузасининг концепцияси, деб сўзиде давом қилди нотик, жумҳуриятлар учун мақбулдан ва бундай шартноманинг асоси бўлиши мумкин бўлур эди. Музокаралар столи атрафида ўтиришимиз ва ушбу ҳужжатни узиш-кесил ишлаб чиқишга киришимиз керак.

Нотик иқтисодийи соғломлаштиришга доир шогилин тадбирларга қатъи эътибор берди. Биз нарх белгилаш соҳасидаги тадбирларни амалга оширишда кеңили қолдик», деди у. Ҳозир эса ҳукуматнинг бу борадаги дастлабки дадил қадамини таъкид қилаёямиз. Бизнинг жумҳуриятимизда бу тадбир қўллаб-қувватланди. Бироқ бизни хом ашёнинг баъзи турлари, энергия ресурсларига белгилаш янги нархларнинг даражаси ташвишга соляпти. Бу ерда минтақалар имкониётлари ҳамда маффааларнинг ҳисобга олиб, муносабиди иш тутиш зарурдир.

Ҳозир қандай фақулдода тадбирлар қўриш керак? Истеъмол бозорини кеңик-тирмай барқарорлаштириш даркор. Уни молларга тўлдириб юбориш керак. Фақат шундай тадбирга иқтисодий таъминлиги бартараф этишга қодир. Қирғизистон ССЖ Президентиинг фикрига қараганда, ресурслар қидирганимизда шарққа ўз иқтисодимизни ташлашимиз зарур. Ҳаро мамлакатларни кўп вақтда берадилар, лекин амалий ишларни кам қилмадилар, деб ҳисоблайди у. Президент ниҳоят ташлаиш мумкин бўлган манзилларни ҳам айтиди.

У Япония, ёш «йўлбарс»лар ва Осиё «аждарҳолари»лар. Бундан ташқари, мамлакатда пул ислохотини ўтказиш жуда-жуда зарур, деб таъкидлади нотик.

Халқ кейинги йиллардаги ташвиш ва қийинчиликлардан чарчади, деб таъкидлади Тожикистон ССЖ Олий Кенгашининг Раиси депутат **Қ. Мақомов**. Яқинда Тожикистон мустақиллиги эълон қилинган декларация қабул этилганлиги тўғрисида сапирар экан, нотик жумҳурият ўз тақдирини

ни Совет Иттифокдан ташқарида ҳал этишни ҳаёлига келтирмаётганини айтиди. Янги Иттифок шартномасини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш учун илжои борича куч-ғайрат сарфлаш керак, деб сўзиде давом этди у. — Шартнома бўлмаса Иттифок ҳам бўлмайдик.

Нотик ўз нутқида барча жумҳуриятларнинг ССЖ Иттифокнинг ҳозир амал қилаётган Конституциясига мос келмайдиган қонунлари ва қарорлари бир томонлама тўхтатиб қўйилишини эълон қилинишини таъкид этди. Кўп миллатли давлатимизнинг барча субъектлари тинч-тотув ва аҳил яшашлари зарур.

Нотик барча иттифокдош жумҳуриятлар вақилларидан иборат тангликка қарши алоҳида қўмита тузилишини ёқлаб гапирди. У жумҳуриятлар ва минтақалар ўртасида ўзаро маҳсулот етказиб бериши барбод қилганлари бошқа жаҳо қарорлари қатори жиний жабогарликка ҳам тортиш мумкин, деб ҳисоблайди.

Тожикистон Олий Кенгашининг бошлиғи бозорга ўтиш муаммоларини тилга олган экан, мамлакатда ош микродоғлар валютадан фойдаланиш иқтисодийи соғломлаштиришга имкон бермайдик, деган фикрини билдирди.

Залда бўлаётган мунозаралар, шубҳасиз, қизқаралди, лекин ундан ортиқ эмас. Арманистон Жумҳурияти Олий Кенгашининг Раиси **Л. А. Тер-Петросян** мунозараларга шундай кескин баҳо берди. Бизга аниқ-равшан тадбирлар, тангликка қарши омиллар керак, дед қатъий фикр билдирди у.

Бироқ, деди нотик, ССЖ Президентиинг маърузасида ҳам, бошқа нутқларда ҳам бундай омиллар ҳақида гапирилганини эътиҳотан йўқ. Нотик иқтисодийидаги бошбошдоқлик, иқтисодий ва миллатлараро кескинлик, ҳокимиятнинг фалаж бўлиши ва яқинда унинг яна тангликка дуч келганлиги сингари салбий ҳолатлар аҳуқатанлигига қарамай, эҳуқатан йўқотмасликка, мураккаб вазиятдан чиқиш йўллари қидиришни изчил давом эттиришга қақирди.

Жумҳуриятлар ҳокимиятларининг қарорларини вақтинча тўхтатиб қўиш хусусида ССЖ Президентиининг тақлифи ҳозир ўтмайди, деб ҳисоблайди у. Яқоз тадбирларини қулайтириш сифатидаги тушуниш мумкин бўлган икрия ҳокимиятини қулайтириш ҳам ўтмайди. Кўч иллатилининг ҳар қандай усуллари шунчаки мақбул эмас, балки хавфли ҳамдир. Ягона ҳаётий омил сифатида фақат тотувликка умид бўлган мумкин, деди нотик. Ўш оғир дақиқаларда одамларда бўлганидек, халқларда ҳам ўзинини эса қаллаш туйғуси юзага келади.

Шу асосда, деб тақлиф қилди у, вақтинча, айтийлик, бир йилга иқтисодий келиштирувчи қўмитани тузиш керак. Унга барча иттифокдош жумҳуриятларнинг бош вазирлар қирадилар. Шунга ўхшаш сиёсий қўмиталар ҳам эҳтиёж борлиги қўриноб турибди, деди нотик, чунки федерация кенгаши ўз вазифаларини тўла даражада бажармапти.

Туркменистон ССЖ ҳукуматининг аъзоси **А. Чориев** ўз нутқининг бошланишида яқинда жумҳуриятда биринчи президент бевосита овоз бериш йўли билан сайланганини эслади. У мазкур умумхалқ сайловини катта воқеа, деб атаб, шу кулларда жумҳурият Олий Кенгашининг сессияси ўтказилаётганини хабар қилди. Сессияда сўзда эмас, балки амалда президент бошқарувини жорий этиш масаласи қўриб қилляпти; икрия ҳокимият билан ҳукумат президент бошчилик қилади.

Шундан кейин нотик иқтисодийи ривожни хом ашё базасига асосланганлиги сабабли Туркменистон бошқа минтақаларга нисбатан тенг аҳволда эмаслигини таъкидлади. Иттифок хўжалик идораларининг яқна ҳокимияти таъин ресурсларини илжои борича кўпроқ олишга қаратилган, улар иқтисодий соҳага амалда ҳеч эътибор бермайдилар. Ваз устига, қарзи олинаётган хом ашё, шунингдек уни сотишдан тушадиган валюталар ҳажмининг белгилашда Иттифок идораларининг яқна ҳокимияти ўтиб тушади. Турли хил ишлаб чиқаришларга муттасил норма белгилаш ва уларга рухсатномалар бериш ҳам мустақилликка қўмақлашмайди.

Нотик марказий хўжалик бошқаруви фалажланиб қолганлиги муносабати билан норозилик билдирди. Жумҳурият раҳбарларини қақирин йўли билан фақат бир хил масалаларни неча мартабала муҳокама қилиш бирорта амалий ечимларга олиб келмапти.

У «тенг ҳуқуқли давлатларнинг ягона, ҳалол иттифокнинг» тузиш ҳолисаси қўлаб-қувватлади. Нотик Иттифок шартномасини жумҳуриятлар мустақиллиги тўғрисида қабул қилинган

декларациялар ва биргаликдаги ишланмалар асосида тузиш кераклигини таъкидлади.

Бизнинг тутган йўлимиз ҳаммага равшан бўлиши керак: Эстония халқи 1920 йилда ўз йўлини танлаган эди, деди Эстония жумҳуриятининг доимий вақили, ССЖИ халқ депутати **Ю. Х. Кахи**. Биз, деди у, парламент аъзоларига мурожаат қилиб, давлатимиз 1940 йилда нима сабабдан ҳалок бўлганлигини билемиз. Энди у давлат мустақиллигини тиклаш учун ҳаракат қилмоқда. Нотик жумҳурият Олий Кенгашининг шу хусусидаги маълум қарорларини эслади: ўтди, Эстония жумҳуриятининг Олий Кенгаши бизнинг ССЖИ Иттифокнинг бир қисми сифатидаги мақомимизни мустақамлаш мумкин бўлган шартномани имзолашни маъқулламайти, деб таъкидлади депутат.

Депутат ўз нутқида умумий бозорнинг замонавий тузилмаларини ташкил этиш муаммоларини икки томонлама алоқаларнинг ўзига халқ қилмаслигини айтиди ва шу сабабдан унинг омиллари кўп томонлама асосда вужудга келиши керак, деди. Лекин бу омиллари, деб таъкидлади парламент аъзоси, мустақил давлатлар Европа иқтисодий ҳамжамиятини намунаси асосида вужудга келтиришлари, марказдан туриб эърауовлиқ усулларни тақийштирилмаслиги керак.

Жумҳурият раҳбариятидан вақолат олган нотик ССЖИ Олий Кенгаши муҳокамасига қўидаги тақлифларини қўишини айтиди: биринчидан, Эстония жумҳуриятини мустақил давлат сифатида тан олиш ва сиёсий мустақиллигини бутунлиқ тиклашга тўқинлик қилмаслик; иккинчидан, иккала томоннинг маффаалларини қўлаб, муроа йўллари қидириш мақсадида музокараларини давом эттириш; учинчидан, жумҳуриятлар ва ССЖИнинг айрим минтақалари билан ўзаро иқтисодий муносабатларини йўлга қўишда Эстонияга халақат бермаслик керак.

Шундай қилиб, сессияда 14 та иттифокдош жумҳурият вақиллари сўзга чиққанлиги сабабли раислик қилувчи мухтор тузилмалар депутатлар турушдан тайинланган нотикда сўз беришни, шунингдек бир начан мухтор жумҳуриятлар Олий Кенгаши раисларининг сўзга чиқилиши тўғрисидаги иқтисодий қондирини тақлиф этади.

Сўз олган депутат **С. Н. Хожиев** фақат мухтор тузилмалар номидангина эмас, айни вақтда план-бюджет-моллия комиссияси ҳамда маданият қўмитасининг аъзоси сифатида сўзга чиқаётганлигини баҳар қилди. Бутун бизнинг олдимизда уш вақтда турибди, деди у, бу халқнинг қорини тўйғузиш ва уни қийинтириш, уй-жой билан, иқтисодийнинг барқарор аҳвали билан таъминлаш, иттифокни сақлаб қолтиш вақифаларидир. Иттифокни сақлаб қолтиш мақсадида гоёт муҳим. Уни қандай ўзгариштириш кейинроқ ҳал қилиш мумкин, лекин ҳозир ана шу мақсад ҳаммамизни жипслагитириш зарур.

Мазкур учта масалани бажариш учун, деди Чечен-Ингушиядан келган депутат, ана шу оғир дақиқаларда халқларимизнинг ақл-заковатидан тўла фойдаланиш, интизомни мустақамлаш, демократияни кеңгайтириш лозим. Миллат маффааллари унинг чегараларидан анча ташқарига чиқади. Шу сабабли бирлашмидан олдин ажралиш керак. Бу босқиндан тез ўтиш ва жипслаганиш яқинлашиш керак. Ҳадеб айбдорни қидиравермайлик: ҳусуамт бунёдкор куч бўлиши мумкин эмас.

Нотик бир начан аниқ тақлифлар қиритди. Жумладан, у мамлакатда 1 январдан бошлаб Президент бошқаруви системасини жорий этишни ёқлаб беради. Бундай системалар Президент ҳукуматини ҳам бартараф қилур эди. Депутатнинг фикрига қараганда, давлат муқимлиги бошқаруш учун иқтисодий бўйича вице-президент лавозимини таъсис этиш керак. Маҳаллий Советларнинг икки босқилик системасини туғатиш, сиёсий партиялар фаолиятини вақтинча тўхтатиб қўиш, ССЖИ Конституцияси қондалари ва мамлакат қонунлари бажарилишини таъминлаш мақсадида Президент хал қандай қонуний ҳаракат қилиш ҳуқуқини бериш, Иттифокда 1991 йилда иқтисодий соҳада 10 кунлик муддат билан вақолат бериш, Президент раҳбарлигида иттифокдош жумҳуриятлар вақиллари иштирокда тангликка қарши қурашувчи қўмита тузиш тўғрисида ҳам тақлиф бўлди.

ССЖИ Олий Кенгашининг иш ирданга солиш ва самарали бўлишига, умид қилиш қийин эди, деди депутат **М. Ш. Шаймиев**. Шундай бўлса ҳам у бизнинг ишимизда парламент фаолиятида илк бор бебаҳо тақриб ортирляпти.

Иттифок парламенти ўз ҳуқуқлари ва ишларининг аҳвали учун жабогарлигини тўғрисида шу қадар қаттиқ

гапирганлиги кишига умид бағишлайди, деб таъкидлади Татаристон Олий Кенгашининг Раиси, ССЖИ Олий Кенгаши оғрубини ва қабул қилинаётган қонун ҳужжатларининг нуфузини ошириш керак. Янги сайловга бошқача ёндашув, шу хусусидаги гап-сўзлар юзага келган вазиятни бартараф этишга эмас, балки халқнинг умуман ҳуқуқий давлат бўлиши имкониётига ишончини узилиш йўқотишга олиб келади. Яқинда депутатларни алмаштириш чоғида Олий Кенгаш ҳозирги таркибининг асосий қисмини сақлаб қолтиш ва уни янги, иқидий фикрловчи кишилар билан мустақамлаш керак бўлади.

Татаристон вақили ҳамма нарсани қайта қуришнинг нусулларига олиб бориб тақашга ҳар қандай уринишларини рад этиди. Бу ерда гап ортиқча тоқат қилишга, кўп масалаларни ечишда соғлом фикрнинг йўқлигига, қайта қуриш берган имкониётлардан фойдалана олмасликка бориб тақалади. Ўзоқ вақтдан бери ҳал қилинмай келинган мустақиллик муаммоси бунинг ёркин мисолидир. Бу муаммо ҳатто инкор этилди, кейинчалик бу қўлини қонини довдиратиб қўиди. Миллатлараро муносабатларни ҳурмат қилиш ва эътироф этиш, унинг моҳиятини тушуниш, ана шу муносабатларни уйғунлаштириш юзасидан қонуний тадбирлар қўриш ўрнига барча даражаларда ҳақиқий қонунлар жанги авж олдириб юборилди.

Нотик Иттифок шартномаси тузилишига қадар ҳуқуқий қаршима-қаршилик бир томонлама тўхтатилаётганлигини эълон қилишини тақлиф этиди, айни вақтда Иттифок шартномаси қабул қилинишини тезлаштириш зарур, мамлакатнинг тақдирини ана шунга боғлиқ. Унинг фикрига қўра, барча мустақил жумҳуриятлар, шу жумладан Татаристон ССЖИ ҳам янгиланган Иттифокнинг субъектлари бўлиши лозим.

Мамлакат гоёт оғир аҳволдидир, деди Шимоллий Осетия Олий Кенгашининг Раиси **А. Х. Галазов**. Иттифок барбод бўлмоқда. Биз эса мана шундай аҳволнинг сабаблари ва айбдорларини аниқлашга эътиборини қаратганимиз. Бир-биримизни қатъий ҳаракатларга даъват этишга чек қўйилик, ҳаракат қилишни пайти келди. Ҳукумга ўтиш ва унга — М. С. Горбачев бошчилиқ қилиш керак. Шунинг тўла маъсулият билан айтмамкин, барча даражалардаги Советларнинг раҳбарлари Президентни қўлаб-қувватладилар. Вақтинча гапирингиз, қонун қичаришга чек қўиш, жоёларга бориб, у ерда шу пайтгача қабул қилинган қонунлари амалга оширишга доир ишларга бош

Совет Социалистик Жумҳуриятлари
Иттифоқи Президентининг Фармони

АСКАР ОНАЛАРИ ҚЎМИТАСИ
ТАКЛИФЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ
ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Аскар оналари қўмитасининг бошқа жамоат ташкилотлари ва фуқароларнинг ССЖИ Қўролчи Кучларида қонунийликнинг, ССЖИ фуқаролари ҳарбий хизматини ўташ пайтида уларнинг ҳуқуқлари бузилаётганлиги масалалари ҳусусидаги, шунингдек тинч вақтда ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий қурувчиларнинг ҳалок ҳақида майиб бўлаётганлиги фактлари ҳусусидаги мурожаатномаси муносабати билан қарор қилинади:

1. Тинч вақтда ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий қурувчиларнинг ҳалокати ва майиб бўлиши сабабларини текширишнинг ҳолисона ва тўлиқлигини таъин қилувчи махсус комиссия тўғрисида,

Уртоқ Ю. Х. Калмиков комиссия раиси этиб тайинланади.

Комиссия таркибига ССЖИ ва иттифодшох жумҳуриятларнинг халқ депутатлари, ССЖИ иттифоқи прокуратурасининг, ССЖИ Адлия вазирлигининг, аскар оналари Қўмитасининг, ССЖИ адвокатлар уюшмасининг, ҳарбий хизматчиларни янгиловчи ва ҳуқуқий ҳимоялаш масалалари билан шуғулланувчи бошқа жамоат ташкилотларининг вакиллари киритилиши.

Уртоқ Ю. Х. Калмиков комиссиянинг шахсий таркибини уч кун муддат ичида ССЖИ Президентига тасдиқ учун тақдим этсин.

Давлат идоралари ва ташкилотларнинг раҳбарлари комиссиянинг сўровларига биноан зарур материалларни унга ўз вақтида юбориб турсин.

Комиссия шунингнинг натижалари ҳақида ССЖИ Президентига 1991 йилнинг 1 январига маълумот берилсин. ССЖИ Президенти аппаратининг ишлар бошқармаси

ва ССЖИ Вазирлар Кенгашининг ишлар бошқармаси комиссиянинг ишлари учун зарур шартлоллар (бино, алоқа воситалари, транспорт ва шу кабилар)ни бериб қўйсинлар. Комиссия ССЖИ Президенти аппаратининг ишлар бошқармасининг маблағи ҳисобидан пул билан таъминлансин.

2. ССЖИ Олий Кенгашига ҳарбий ислохот тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ишлаб чиқиш чоғида аскар оналари Қўмитасининг таклифларини қўриб чиқиш тавсия қилинсин.

3. ССЖИ Вазирлар Кенгаши:

Ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий қурувчилар тинч вақтда ҳарбий хизматини ўташ чоғида ҳалок бўлиши билан боғлиқ бўлган моддий зарар аъзага оналарга тоvon тулаш тўғрисидаги масалаларни бир ой муддатда қўриб чиқсин.

муддатли хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг мунтазам таътиллари системасини жорий этиш тўғрисидаги таклифларни қўриб чиқсин.

4. ССЖИ Атом энергетикаси сановати вазирлигининг, ССЖИ

Алоқа вазирлигининг, Россия шарқидagi қурилиш бош бошқармасидан ва ССЖИ Вазирлар Кенгаши ҳузуридаги махсус қурилиш Бош бошқармасидан ташқари фуқаро вазирликлари ва идораларида халқ ҳўжалиги объектлари қурилишида ишлаб турган ҳарбий-қурилиш отрядлари (қисмлари) 1992 йилда тугатилиши.

Шу муносабат билан ССЖИ фуқароларини маъмур ҳарбий қурилиш отрядлари (қисмлари)га ҳақиқий муддатли ҳарбий хизматга қақириш 1991 йилнинг кузидан бошлаб тўхтатилсин.

Ҳарбий-қурилиш отрядлари (қисмлари) тугатилгандан кейин бўлаб қолган ҳарбий хизматчилар билан ҳарбий қурувчилар ССЖИ Мудофаа вазирлигининг ҳарбий-қурилиш отрядлари (қисмлари)ни бугунгача юборилсин.

ССЖИ Вазирлар Кенгаши ССЖИ Атом энергетикаси сановати вазирлигининг, ССЖИ Алоқа вазирлигининг, Россия шарқидagi қурилиш Бош бошқармасидан ва ССЖИ Вазирлар Кенгаши ҳузуридаги махсус қурилиш бош бошқар-

масида ишлаб турган ҳарбий-қурилиш отрядлари (қисмлари)ни тугатиш тартиби ва аниқ муддатларини 1991 йилнинг биринчи чора-тида тасдиқласин.

5. ССЖИ Олий Кенгашининг қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари, мудофаа ва давлат хавфсизлиги масалалари, ҳуқуқ-тартибот ва жиноятчиликка қарши кураш масалалари ҳақида ошқоралии ва граждaнларнинг ҳуқуқлари, шикоят ва аризалари масалалари қўмиталарига манфаатдор идоралар билан биргаликда муддатли хизмат ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимояланганини кучайтиришга ҳақида ҳарбий уставларнинг талабларига риоя этилиши учун командирларнинг масъулиятини оширишга қаратилган қонун ҳужжатларини ишлаб чиқишни жадаллаштириш таклиф этилсин.

ССЖИ Олий Кенгашининг ҳуқуқ-тартибот ва жиноятчиликка қарши кураш масалалари қўмитаси ҳарбий қисмларда дастлабки тергов

ўтказилиши устидан прокурорлик назоратининг аҳоли тўғрисидаги масалани қўриб чиқсин.

6. ССЖИ Адлия вазирлиги ССЖИ Мудофаа вазирлиги билан келишиб, тинч вақтда ҳарбий хизматини ўташ даврида ҳалок бўлган ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий қурувчиларнинг ўлимини тўғрисидаги гувоҳномаларни расмийлаштириш тартибига ўзгартиш киритсинлар. Шу пайтгача берилган ҳужжатлар 1991 йилнинг 1 мартгача қайтадан расмийлаштирилсин.

7. ССЖИ Иттифоқи прокуратураси қочоқлик тўғрисидаги ҳақида ҳарбий хизматдан бўйин товлаш билан боғлиқ бўлган бошқа жиноятлар ҳақидаги фуқаролардан ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқлари камситилганлиги ҳусусида ариза тушган ишларни 1991 йил 1 январгача назорат тартибда қўриб чиқсин.

8. ССЖИ Мудофаа вазирлиги, ССЖИ Ички ишлар вазирлиги ва ССЖИ Давлат хавфсизлиги комитети 1990 йил ноябрда кичик ва ўрта командирларнинг Бутунити-фоқ кенгашини ўтказиб, унда уставга хилоф муносабатларнинг ва бошқа тарзда ҳуқуқ бузишларнинг олдини олиш масалаларини муҳомама қилсинлар.

ССЖИ Иттифоқи прокуратураси ССЖИ Қўролчи Кучларида қонунларнинг ижро этилиши ҳақида ҳарбий хизматчилар ҳақиқий ҳарбий хизматини ўташ вақтида уларнинг ҳуқуқларига риоя этилиши устидан назоратни кучайтиришга қаратилган аниқ чора-тадбирларни қўрсин.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи Президенти

М. ГОРБАЧЕВ,
Москва, Кремль,
1990 йил 15 ноябрь.

ИЛҒОРЛАР, ТАЖРИБАКОРЛАР МИНБАРИ

ФАРОВОНЛИК
МАНБАИ

● Ҳа, пахтамиз билан ҳар қанча гуруллансан арзийди. Кейинги пайтда пахта яккахончилиги деган гап пайдо бўлди. У кишлоқ ҳўжалигининг бошқа соҳаларини четга суриб қўётганимиз. Айрим жойларда уни сункистемол қилиш ҳоллари рўй берганини умуман инкор қилмаган ҳолда шунинг айтмоқчимизки, бўй-бастимизни жаҳонга қўрсатган, халқимиз гурурини қўқатиб турган нарсаси пахта эмасми, ахир!

Сир эмас, шундай ҳўжалик раҳбарлари бўладикки, улар фақат панини дўндиришгани билан кифояланиб қолсинлар. Пахта ашш маънавий, бойлигимиз экан, у энг аввало, инсонга, тўғрисида, уни еттиштирган деҳқон манфаатига хизмат қилиши учун жон қўйдиришда. Шу ҳақда бизнинг ҳўжалигимизда амалга оширилаётган тадбирлар ҳақида фикр юритишни истардим.

Б ОШҚАРИЛАДИГАН БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИГА ўттишга тайёргарлик қўраётган эканмиз, бу қимматли сановат хом ашёдан келадиган даромад ва уни тўғри танқислаш, бошқача айтганда, сарф-харажати жойига қўйишда гап кўп. Яна ҳам аниқроқ қилиб айтганда, биз уни инсон омилига, халқнинг ижтимоий аҳтиёжларини тўлароқ қондиришга йўналтириш ҳақида жиддий ўйлашимиз керак.

Пахта хирмонимиз ҳам, ҳосилдорлик ҳам йилдан-йилга ортиб борапти. Агар ҳўжалигимизда 1941 йилдан 2788 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 13,9 центнердан ҳосил қўтаришга ва бор-йўли 3874 тонна пахта еттиштирилган бўлса, бу йил 30,1 центнердан ҳосил олинди. Яъни 13810 тонна пахта топирилди.

Ҳўш, ундан келадиган даромад нилаларга сарфланади? Шу йилнинг ўзига ҳўжалигимизда 17 километрлик газ қувури ўтказилди. Аҳолини ичимлик сув билан таъминлаш мақсадида Навоий қон-металлургия комбинати ердамида 180 минг сўмлик ҳажмида иш бажарилиди. Деҳқонларимизнинг якка тартибда уй-жой қуришлари учун қурилиш материаллари етиштиришда бир шароитда Горький вилоятидаги Абрамов номли жамоа ҳўжалиги билан 430 минг сўмлик ёғоч шартномалари олиш учун шартнома тўзди. Ҳозирга қадар у ердан 18 вагон ёғоч материаллари оlib келинди. Кейинги уч йил ичида ҳар бири 18 минг сўм тўраидан 28 та монолит уйлар қурилади. Бугина эмас, шу йилнинг ўзигада битта мактаб биноси фойдаланишга топирилиб, яна бир янги мактаб қурилиши бошлаб юборилди.

1992 йилда эса Навоий шаҳар қурилиш бошқармаси ва 151-қурилиш-монтаж ташкилоти совхоз маблағи ҳисобидан яна иккита мактаб қуриб беришни режалаштирди. Ҳўжалик ҳудудидаги етти та мактабни таъ-

ва томорча учун ер ажратиш ҳам қўнғилдагидек олиб борилди. 2456 кишига 269, гектар ер ажратиб берилди. 386 оилага уй-жой қуриш учун 82 гектар ер тақсимланди. Бу иш келгусида яна давом эттирилади. Яқна тартибда уй-жой қурувчилардан 200 киши учун 40 гектар, 500 кишига қўшимча томорча учун 50 гектар ер ажратиб маълумки, шунча уй-жой қуришнинг ўзи бўлмайди. Шу сабабли аҳолига совхоз кассасидан қарз беришни йўлга қўйди. Масалан, ҳозиргача 75 кишига 219 минг сўм, 53 кишига эса чорва моллари сотиб олиш учун 53 минг сўм қарз берилди.

Совхоз ҳудудидан барча йўللار асфальтланди, биронга асфальт ётқизилмаган кўча қолмади. Бу ишга 130 минг сўм сарфланди. Умуман, совхозда инсон омили муаммоларини кенг қамлаб ҳал этиш масалаларига анчагина маблағ сарфланмоқда. Шу мақсадда 1988 йилда бир миллион 525 минг 675 сўм, ўтган йили эса бир миллион 935 минг сўмдан зиёд маблағ сарфланди. Шу йилнинг ярми йилидаёқ 726 минг сўм ҳаражат қилинди.

Халол меҳнатига ана шундай ютуқларга олиб келди. Ишлаб чиқаришдан келган даромад қўлайиб бораётди. Ҳўжалигимиз кўп тармоқли бўлса-да пахта биз учун энг зарур, энг керакли, энг сердаромад соҳа. У бизнинг асосий фаровонлигимиз мабнага айланди. Яхшиси, рақамларга мурожаат қилайлик. Бу йил пахта гайерлаш йиллик режаси ошириб бажарилиди. Унинг кўп қисми юқори навларга сотилди. Ҳосилнинг 90 фоизи машиналарда терилди.

Ўтган йили ҳам олинган даромад чакки бўлмади. Умумий даромадимиз режадаги 19 миллион 757 минг сўм ўрнига 21 миллион 762 минг сўм бўлди.

Шу маблағнинг 1,4 миллион сўми моддий рағбатлантириш фондига, 1,4 миллион сўми маданий-маиший тадбирларга, 2 миллион сўми ишлаб чиқаришни ривожлантиришга сарфланмоқда.

Ҳўжалигимизнинг асосий бўли ҳали олинди. Агар ҳозир ишчиларимизнинг ўртача ойлик маоши 270 сўмин ташкил этган бўлса, келгусида бундан ҳам кўпаяди. Ҳозирнинг ўзидаёқ чет мамлакатларга пахта чиндишини сотиш ҳисобидан бирмунча валюта жамғариб қўйди.

Бу ютуқларнинг сабаби битта. Совхоз партия комитети билан маъмурият халқ турмуши фаровонлигини янада яхшилаш, кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ва бошқа масалаларни баҳам-жайҳат ҳал этмоқда. Фирқимиз ҳамини бир жойдан чиқарди.

Биз ютуқларнинг сабаби битта. Совхоз партия комитети билан маъмурият халқ турмуши фаровонлигини янада яхшилаш, кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ва бошқа масалаларни баҳам-жайҳат ҳал этмоқда. Фирқимиз ҳамини бир жойдан чиқарди.

Айрим ҳўжаликлар пахта ўрнига сабабот экиб, кейин уни қаерга сотишни билмаётган бир пайтда биз бунинг ҳам режасини тўзиб қўйдик. Сабаботнинг совхоз аҳли ва кўшони Навоий шаҳрига етадиган миқдоридангина етиштирмиш. Ўзининг пахта тозалаш заводидида эса аҳоли аҳтиёжини учун махсуслотлар тайёрлашни йўлга қўйди. Бир сўз билан айтганда, пахтамиз ҳамини инсонга хизмат қилажак!

Х. ЗАИНИЕВ,
Навоий районидagi «Нарпай» давлат ҳўжалиги директори.

БУТУН — ҚИШЛОҚ
ҲЎЖАЛИГИ ВА МАҲ-
СУЛОТНИ ҚАЙТА ИШ-
ЛОВЧИ ДЕҲҚОНЧИ-
ЛИК-САНОАТ КОМП-
ЛЕКСИ ХОДИМЛАРИ
КУНИ.

Ўзбекистон Совет Социалистик Жумҳурияти
Президенти Фармони
МЕҲНАТ ҚИЗИЛ БАЙРОҚ ОРДЕНЛИ ЛЕНИН НОМИДАГИ ТОШКЕНТ
ДАВЛАТ ДОРИЛФУНУНИНИНГ АЛОҲИДА НАМУНА КЎРСАТГАН
БИР ГУРУҲ ХОДИМЛАРИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Кўп йиллик самарали илмий-педагогик фаолияти, халқ ҳўжалиги учун юқори малакали муҳассислар тайёрлашдаги хизматлари, фаннинг ривожига қўшган улкан ҳиссаси ва ижтимоий турмушдаги фаол иштироки учун қўйиладиган фахрий унвонлар берилсин:

«Ўзбекистон ССЖДа хизмат қўсатган фан ариб»:

Абдуразақов Абдуҷаббор — радиацион физика кафедрасининг мудири

Азизов Аҳмадхон Тўра-хўнаевич — сиёсий тарих кафедрасининг мудири

Аслонов Ҳасим Аслонович — табиий бирикмалар химияси кафедрасининг мудири

Жабборов Исо Муродович — этнография, қадимги дунё ва ўрта аср тарихи кафедрасининг мудири

Иброҳимов Неъматулла — шарқ факультетининг декани

Комков Ганн — гидро-биология ва иктиология кафедрасининг мудири

Мусаев Уткур Носирович — ўқув ишлари бўйича проректор

Қодиров Эркин — умуртқал-лир зоология кафедрасининг мудири

Ҳидоятлов Гога Аброрович — тарих факультети янги ва энг янги тарих кафедрасининг профессори, миллатлараро муносабатлар муаммолари лаборатория раҳбари

Ҳожиев Жавот — алгебра ва рақамлар назарияси кафедрасининг мудири

Шарафиддин Озод — ўзбек совет адабиёти кафедрасининг доценти

«Ўзбекистон ССЖДа хизмат қўсатган халқ мавориди»:

Иванова Галина Ивановна — фалсафа-иқтисод факультетининг декани

Набиуллин Ришат Ҳисматулло-вич — тарбия ишлари бўйича проректор

Назирова Эргаш — физика методикаси ва тарихи кафедрасининг мудири

Никольская Галина Борисовна — тарих факультети деканининг ўринбосари

Орипов Мирсад — ЭҲМ ва программлаштириш кафедрасининг мудири

Раҳматуллаев Шавкат — умумий тилшунослик кафедрасининг мудири

Самов Мухаммадодир Со-битович — ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси кафедрасининг мудири

Сирлибоев Тўрабек — кимё факультетининг декани

Солеев Султонмурод — КПСС тарихи кафедрасининг мудири

Султонов Эргаш — сиёсий тарих кафедрасининг доценти

Ғуломов Фотихамол Носи-рович — география ўқитиш методикаси кафедрасининг мудири.

Ўзбекистон ССЖнинг
Фахрий ёрлиги билан
мукофотлансин:

Абдалиева Евгения Александровна — инглиз тили кафедрасининг мудири

Абдуллаев Ҳайдар Абдуллоевич — тупроқшунослик кафедрасининг доценти

Абдусаматова Рафбат Абду-боқиевна — рус тили ва адабиёти ўқитиш методикаси кафедрасининг мудири

Абдусаматов Анавар Эшон-хонович — дин ва атеизм тарихи ва назарияси кафедрасининг мудири

Амиров Гаян Суфиянович — рус тили кафедрасининг профессор

Астанақулова Ася Турдиевна — одам ва ҳайвонлар физиологияси кафедрасининг до-центи

Аззамхўжаев Анавар — маъмурий ва молиявий ҳуқуқ кафедрасининг мудири

Аюпов Абдулла Топилович — фалсафа кафедрасининг мудири

Бегматов Абдували Бегма-тович — тўташ муҳитлар ме-ханикаси кафедрасининг мудири

Бобоев Ҳалимбой — юридик факультети деканининг ўрин-босари

Бобонова Жамила Аззамовна — роман-герман филологияси факультетининг декани

Ворисов Азизжон Кенжа-боевич — математик тахлил кафедрасининг доценти

Гладков Николай Георгиевич — юридик факультетининг декани

Долматов Тўрабек Нуъмонов-вич — илмий ишлар бўйича проректор

Жаркин Леонид Петрович — педагогика кафедрасининг мудири

Зияев Анавар Алиевич — ма-лака ошириш факультетининг декани.

Зокоров Шўҳрат Солиҳович — география факультетининг декани.

Изогова Лариса Владимиро-вна — рус тили кафедрасининг катта ўқитувчиси

Икромов Салима Мелиқу-зиевна — аспирантура бўли-мининг мудири

Йўлдошев Ҳожимурод — органик химия кафедрасининг мудири

Маҳмадхўжаев Ҳасанхўжа — ўзбек адабиёти кафедрасининг доценти

Маҳмудов Карим (вафотидан кейин) — фалсафа кафедрасининг доценти

Мирзабегматов Мирфозил Абдиқодирович — математика ўқитиш методикаси кафедрасининг доценти

Мирзаев Аззам Туропович — квант радиофизикаси кафедрасининг мудири

Мирошник Фроим (Ефим) Шавевич — рус тили тарихи ва диалектология кафедрасининг мудири

Мусаев Карим Юсупжонович — тубан ўсимликлар ва микро-биология кафедрасининг до-центи

Муқимов Комил Муқимович — оптика кафедрасининг мудири

Мўминов Ҳамид Иброҳимо-вич — жисмоний тарбия ка-федрасининг катта ўқитувчиси

Расулов Аҳмад Раҳматович — куруллик гидрогеологияси кафедрасининг доценти

Раҳимов Имомжон — фал-сафа кафедрасининг мудири

Рустамов Парпи — босма-она директори

Саломов Ғайбулла Тожидди-нович — таржима назарияси кафедрасининг мудири

Сатимов Нуъмон — амалий математика кафедрасининг мудири

Сатторов Тельман Сатторов-вич — ўқув ишлари бўйича проректор

Саҳиев Муса — математика ўқитиш методикаси кафедрасининг доценти

Саъдуллаев Азизбой — ма-тематика факультетининг де-кани

Солеев Юнусали Маматқу-лович — сиртки ўқув бўлими катта методисти

Умаров Комолжон Юсупов-вич — сиёсий иқтисод кафедраси доценти вазифини ба-жарувчи

Шиник Николай Федорович — қил бошлиғи, ҳарбий ка-федрасининг катта ўқитувчиси

Шокирова Наталья Юсупов-на — немис ва француз тил-лари кафедрасининг мудири

Шоҳаматов Шоқабар Шо-рустамович — граждан про-цесс кафедрасининг мудири.

Ғафуров Қаҳоржон — туп-роқшунослик кафедрасининг доценти.

Ўзбекистон Совет Социалистик
Жумҳуриятининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1990 йил 17 ноябрь.

ни миллий, тил ва диний бел-гиларга кўра камситиш йўли-дан бормайди, деб ишонтирди. Бу ҳайратга соладиган воқеа, бироқ миллий тарбияга кўра бир хил бўлмаган йирмик ша-ҳарларда ана шу қисқатча ўн беш минутлик нутқдан сўнг, афтидан, ҳаёт дарҳол жонла-ниб кетди. Шундан сўнг — ни-ма деб айтсам экан — хаво-тирланиш даражаси экан — па-сайдик. Жумҳуриятнинг биринчи шахси айтган сўзлар кўниб кет-тиш қайфияти йўлга жиддий тўсиқ қўйиш турган гап.

Ўзбекистон аҳолиси ҳўкума-га ишонч билан қарашга мо-йил. Фирқимча, бунинг икки сабаби бор: биринчидан, ҳоки-мият бошқа жумҳуриятларга нисбатан яққол кўриниб тур-ган қатъийлик ва изчиллик кўр-сатмоқда, иккинчидан, у одам-ларни бирон марта ҳам алда-гани йўқ. Одамлар ишонч-умидларининг деярли барчаси оқинди: Улуғ Ватан уруши қатнашчилари ва ногиронлар шаксий мулк сифатида уй-жойни текин олдилар, ўқувчи-лар бепул нонушта билан таъ-минланмоқда, пахта ҳарид нархи 200—300 фоиз оширил-ди, талабалар ва ўқувчилар пахта йиғим-теримига жалб этилмади, милиция қучайти-

ноқсиз-айбсиз одамлар қонини туқилган Ўзбекистон озолики ва ҳокимиятсизлик, мулққа бошқа-бошқа нарсаси эканли-гини Иттифода биринчи бўлиб тушуниб етганга ўхшайди.

Албатта, бу бугунги кун ҳуло-саларини, бугун бизга яхши қи-ринган хизматлар эртага қан-дай таассурот қолдиришини ҳеч ким айтиб беролмади.

Ҳар бир давр ва ҳар бир музофот ўз раҳбарларини ол-га сурди. Рисоладегиди ша-роитида улар маъмур тарихий даврга энг мувофиқ равишда меҳ келишлари возим. Менинг фикримча, улар меҳ келти-рилган ҳам. Кимдир, айниқса, ўзаро валюта қўлга киритиш мақсадида бот-бот чет эл са-фарига отланади. Ва кейинча-лик ўша орқали бозорини ва шароитини барқарорлаштириш-га ҳаракат қилиди. Бу, менинг тушунишимда, Болтиқбўйи, Ле-нинград, Москва талганан ши-молий-ғарбий йўл. Кимдир де-ярлик марказлаштиришни чўқурлаштириб, кўр-кўтнин иш-га солиб, бошқароқ йўл ту-тади. Бу, чамаси, жанубий-шар-қий йўл.

Эртага нима бўларкин!

А. КРУЖИЛИН,
«Литературная газетанинг» махсус муҳбири. [Литера-турная газетанинг 14 ноябрь сонидан].

Халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлайлик

Андижон ва Наманганда бўлиб ўтган кенгашларда маҳаллий шарт-шароитни ҳисобга олиб, миллатлараро муносабатлар ҳамда байналмилал тарбияни такомиллаштириш жўмаолади қўриб чиқилди. Кенгашларда совет, партия идоралари, жамоат ташкилотларининг вакиллари, маҳалла кўнгаларининг раислари, корхоналар, олий ўқув юрталари ва техникумларнинг раҳбарлари қатнашди.

Кенгашда Ўзбекистон ССЖ Президентининг маслаҳатчиси Ш. С. Зиёмов нутқ сўзлади.

Корхоналар, ўқув муассасаларининг жамоалари, мас-

жидларнинг қавмлари билан ҳам учрашувлар бўлди. Кенгашлар ва учрашувларда Ўзбекистон ССЖ Президенти И. А. Каримовнинг фармонлари, Ўзбекистон ССЖ халқ депутатларининг жумҳурият аҳолисида, ССЖ Олий Кенгашига Мурожаати, жумҳуриятда ижтимоий-сиёсий аҳволни барқарорлаштиришни таъминлаш, унинг сиёсий суверенитетига ва иқтисодий мустақиллигига эришиш юзасидан кўрилатган тадбирлар қўллаб-қувватланди ва маъқулланди.

Миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришга, халқлар дўстлигини мустаҳкамлашга доир ишларни жадаллаштириш зарурлиги таъкидланди. Тарғибот, ташвиқот, оммавий-сиёсий ишларнинг пайсый кетганлиги муносабат билан ташвиш билдирилди. Миллий масала юзасидан Ўзбекистон раҳбарияти сиёсатининг моҳияти ва мазмунини тушунишни муҳимлиги қайд этилди.

Нотиқлар аҳолининг кўчиричи масалаларидан фойдаланиб чайқовчилик қилиш-

га, носоғлом кайфиятларни авж олдиришга ҳар қандай уринишларнинг пайини қатъий қирқиб тўғрисида гапирди. Кейинги вақтларда бир қанча марказий насларда миллатлараро муносабатларнинг ўткирлашшига кўмаклашадиган ўйлаш ёзилган мақолалар пайдо бўлганлиги қораланди.

Кенгашлар ва учрашувларда давлат тили тўғрисидаги қўнун қондалари сўзсиз ривож этилиши зарурлиги, уни амалга оширишда нуқсонларга йўл қўйиш мум-

кин эмаслигининг муҳимлиги таъкидланди. Миллий маданиятни аябайлаб сақлаш ва ривожлантириш зарурлиги, Ўзбек халқи ва жумҳуриятда яшаётган халқларнинг анъаналари ҳамда расм-рўсувларини қайта тиклаш тўғрисида гап борди. Бу борада миллий маданият марказлар катта имкониятга эга, улар самарали ишлаши учун зарур моддий-техникавий имкониятларни яратиш керак.

Жумҳуриятдаги барча соғлом кучларнинг биргаликда куч-ғайрати билангина

аҳволни барқарорлаштириш, Ўзбекистон турмушининг барча соҳаларини юксалтириш учун шарт-шароит яратиш мумкин деб ишонч билдирилди.

Кенгашлар ва учрашувларда вилоятлар, шаҳарлар ва районлар даражасида миллатлараро муносабатлар ҳамда байналмилал тарбия соҳасидаги фаолиятни мувофиқлаштириш кенгашларини, шунингдек меҳнат ва ўқув жамоаларида, аҳоли истиқомат жойларида байналмилал тарбия ва миллатлараро муносабатлар маданиятини шакллантириш кенгашларини тузиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

(ЎТАГА).

СПОРТЛОТО

ТИРАЖ ЯКУНЛАРИ

«Союзспортлото» бирлашмаси 1990 йил 11 ноябрда бўлиб ўтган «Спортлото» лотереясининг 45-тиражи якунларини чиқарди.

Ўзбекистон республикаси идорасига қуйидаги ҳажмда ютуқлар белгиланди:

«45 дан 6»: 92195 та вариант тушди. 6 номер — йўқ, 5 номер — 2—572 сўм, 4 номер — 183 — 21 сўм, 3 номер — 2264 — 3 сўм.

«36 дан 5»: 667517 вариант тушди. 5 номер — йўқ, 4 — 164 — 194 сўм, 3 — 6513 — 10 сўм.

45-тираж билетлар ва 36 дан 45 тиражга қатнашган 10 тиражли билетлар ютуқлари 1990 йил 1 декабрдан 1991 йил 1 январгача тўланади.

СПОРТПРОГНОЗ

ТИРАЖ ЯКУНЛАРИ

«Союзспортлото» спорт лотереялари бирлашмаси 1990 йил 9—11 ноябрда бўлиб ўтган «Спортпрогноз» лотереясининг 45-тиражи якунларини чиқарди.

Ўзбекистон республикаси корхонаси бўйича 128109 та вариант тушди.

Топилгани: 13 натижа — 27 — 68 сўм, 12 натижа — 479 — 8, 11 натижа — 2984 — 4 сўмдан.

«Спортпрогноз» лотереясининг 45-тиражи билетлари бўйича ютуқлар 1990 йил 1 декабрдан 1991 йил 1 январгача тўланади.

ТИРАЖ ЯКУНЛАРИ

«Союзспортлото» спорт лотереялари бирлашмаси 1990 йилнинг 6—8 ноябрда бўлиб ўтган футбол бўйича Европа клублари кубок турнирларининг жавоб ўйинларига «С-12» максус тиражнинг якунларини чиқарди.

Ўзбекистон республикаси корхонаси бўйича 68527 та ютуқ тушди.

Топилгани: 13 натижа — 5 — 253 сўм, 12 натижа — 144 — 13, 11 натижа — 1345 — 4 сўмдан.

«Спортпрогноз» лотереясининг «С-12» максус тиражи ютуқлари 1990 йил 1 декабрдан 1991 йил 1 январгача тўланади.

«ЎЗСПОРТЛОТО».

Реклама ва эълонлар

ТОШКЕНТ ШАХАР АХОЛИНИ ИШГА ЖОЙЛАШТИРИШ КАЙТА

ЎҚИТИШ ВА КАСБГА ЁЗНАТИРИШ МАРКАЗИ «САМАРҚАНДФИЛЬМ» Хўжалик ҳисобидида иккунчи бўлиб чиқариш бирлашмасига

«ТЕМУРЛАН» КИНОФИЛЬМИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УЧУН ИШГА ТАКЛИФ ҚИЛАДИ

Омбор муҳрилар, костюмларни тикувчилар, режиссёрлар, кино ишлаб чиқаришда хабар бўлган иқтисодий-хисобчилар, маъмурият (илож) бўлса инглиз, француз, италия тилларини биладиган кишилар).

(Келишувга қўра ҳақ тўланади.)

Киров ноҳияси ишга жойлаштириш бўлимига мурожаат қилинган.

ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ХИСОБИЛАР УЎШМАСИ

Бош ҳисобчилар ва бош ҳисобчи ўринбосарлари, ҳисобхона бўлимларининг бошқаришчилари, шунингдек, жумҳурият қурилиш комплекси корхоналари, ташкилотлари ва ширкатларининг ўз маалакасини ошириш истадида бўлган ҳисобчи ходимлари учун «Ўшма» корхоналари иш ва бозор иқтисодиёти шароитларида ҳисобхона ҳисоби» маълумоти 40 соатлик дастур бўлиши.

ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ХИСОБИЛАР УЎШМАСИ

Курс тингловчиларга ўқитишда гувоҳнома берилади.

Машгулотлар — гуруҳлар тузишга қараб бошланади.

Манзиллиги: 700000, Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 48-йўл, 2-қават, 26-хона. Маълумотлар олиш учун телефонлар: 33-73-54, 53-62-82, 55-53-44, 53-65-91.

«КОМЭКО-ФИЛЬМ» ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ БИРЛАШМАСИНИНГ КИНОСТУДИЯСИ

Хўжалик фильмлари, мухторли кинодефектларини яратиш учун БУЮРТМАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Маълумотлар олиш учун телефон: 41-56-22.

Театр

ХАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИКА ДРАМА ТЕАТРИДА — 19/ХИ да Келинлар кўзголини, 21/ХИ да Кўё, 22/ХИ да Ножот истаб, 23/ХИ да Хотинлар «гапидан чиққан хангома», 24/ХИ да Олтин девор, 25/ХИ да А. Қодирийнинг ўтган муллари.

МУҚИМНИНГ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУСНАЖИ ТЕАТРИДА — 19/ХИ да Парни усталири, Ботир Зокиров хотирасига, 20/ХИ да Ахна уна совиқлар, 23/ХИ да Хотиннинг эри, 24/ХИ да Нурхон, 25/ХИ да Табассум оқшони.

АВРОР ХИДОЯТОВ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ ДРАМА ТЕАТРИДА — 20/ХИ да Зинафат, 21/ХИ да Лақма кўё, 23/ХИ да Майсаранинг иши, 24/ХИ да Фармонбин аразлади, 25/ХИ да Лақма кўё.

Ўзбекистон ССЖ Молия ва иқтисодиёт вазирлиги Назорат-таътиб бошқармасининг бошлиги И. Хидоятова онаси

Моҳира

ФАЙЗУЛЛАЕВНИНГ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон ССЖ Социал таъминот вазирлиги иттифоқ аҳамиятидаги шахсий пенсионер, 1956 йилдан КПСС аъзоси

Масъуда Мухаммадзонова СУЛТОНОВНИНГ

вафот этганлиги чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон ССЖ Бастакорлар уюшмаси идораси ва ССЖИ Мушқа фонди Ўзбекистон бўлимининг идораси Ўзбекистон ССЖда хизмат кўрсатган артист Р. Шарипова онаси

Берта Исоқовна ДАВРОВНИНГ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон ССЖ Соғлиқни сақлаш вазирлигига қарашли «Физиатри» ва пульмонология илмий-тегириш институти жамоаси шу маъмуриятнинг шифокори

Раиса Ҳосиловна ҲУВОНОВНИНГ

вафот этганлиги чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

«СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОН» («Советский Узбекистан») Орган ЦК Компартия

Ўзбекистана, Верховного Совета и Совета Министров Узбекской ССР

ИНДЕКС 64583.

Бекатдан бир отахон чиқиб бўлиб зинасида турганча чўнтагдан таंगा олиб ҳайдовчига узатаркан:

— Барака топгур, ўғлим, буриллишда тўхтатиб юбор, — деди ялғизча овозда.

Енида кўнгаларини бир келинчаки ишлар қамасидаги ўғли билан ўтирдилар. Қўлидаги бола овоз келган томонга қаради-да отага талпини бошлади.

— До-да, до-да!

Аёл дув этиб қизариб кетди. Ўғлининг овозига сўригини солиқчи бўлган эди, бола олмади, яна «до-да» деб онасининг қўлини итариб ташлади.

Чол эса ўз хаёли билан банд. Айтган жойида тўхтатгани учун шофёрни дуо қилиб тушиб кетди.

Қани энди аёл ўғилчасини овути олса. Бола жақоки қўлчалари билан автобус ойнасидан кўча томонини кўрсатиб йиғларди. Автобусдагиларнинг бири ачиниб қараса, яна бири ажабланибди. Овути олмаслигига кўзи етган она бекатда тушиб қолмоқчи эди, ёнидаги сумкасини кўтаришиб юборди.

Хам ҳижолатдан, хам иссиқдан юзлари қизариб кетган аёл скармийга қариб ўтирди. Мен хам сумкасини кўтариб ёнига бордим. Йиғлаб-йиғлаб ҳолдан тойган касалманд бола аста уйкуга кетди. Бир-бирига қараб жим бўлиб қолдик. Мен савол назари билан қараганимни сездим шеклини «Додасига ўхшатиб юборди» деди. Сўнг:

— Олти ой бўлгачи уйдан аразлаб кетганимга, ўғлимин курсангиз ҳавасингиз келарди.

Дўмбоққина, тийрак эди. Шунча парварши қилсам ҳам бўлмапти. Ойимлар «қайнатганга кириб қолди, шеклини», дейдилар. Кексароқ одамни курс «до-да» деб йиғларди.

Унинг қалбини қандайдир алам қамраётганини, дардини қимгадир айтиб сел бўлса-да қўлини ёзгиси келаетганини сездим.

Одобнома

ҒУРҒУРҒУ БЎЛИШ ЯХШИ, АММО...

— Олти ой ичда эрингиз хам хабар олмадиларми? — деди лажоки борица қўнгалга оғир теккизмай.

— Йўқ...

— Келин бўлиб тушган ўйингиз узокдими?

Келинчақ бошини сарак-сарак қилди.

— Иккимизнинг уйимиз ҳам шу районода. Тўғрисики айтсам, аризмаган майда гапга... Лекин қайнатмалар хам Умиджонни жуда яхши кўрадилар. Бешкида кўпроқ этиб қолган бўлса койиб, қўлларига олган эркаклар, елкаларини қилб кўтариб юрардилар. Улар болани овутиб юрганларида мен ош-овқатга, уйдаги юмушларга қарардим...

Аёл шуларни эслаётганда кўзлари қандайдир қувонч пайлаётди. У ўша кўнгаларни соғинган... Кечгача тиним билмасам ҳам, бола боқиб, ош-овқатга қараб, ситир соғса ҳам майли, ҳатто ўша ади-бадиларни хам кўтарарди...

— Узингиз... — дея сўз бошлаётган эдим:

— Йўқ, йўқ, сира хам... —

роқда! Ёхуд у ҳам оталик гурурини ўйлаётимикан?

Оналик бахтига муассар бўлган келинчақ наҳотки гуруридан фарзандининг саломатлигини, бахтини устун қўя олмасам? Балким шу беурин мағрурликни кўнгалга ойналарининг бузилишига сабаб? Дил-дилдан бир-бирини соғиниб, аммо ён беришни истамётган қалблар гулдўлар нидосини эшитмаётимикан?

Билиб-билмай қилган гуноҳларингиздан, аниқ сўзларингиздан, ўз манфаатингизни ўйлаганингиздан ташлаб кетган, йўқламай қўйган фарзандларингизни бир тасаввур қилинг-а, қандай бўлди экан! Каерларидир сизга ўхшарди, қўлларини, юриш турини, бўй-бастини? Шундай эмасми? Ҳозир юзлари гўлгул-ли ёхуд зафарон? Уртокларни ёнида улар билан тенг, қувноқ, шодонми, ёхуд...

Богчадаги болаларнинг кўзи кечга томон эшикка бўлади. Кимнинг ойиси биринчи келадди, бугун кимнинг отаси олиб кетади. Сизни кўрганда жақоки фарзандингиз югуриб бағрингизда отилганда «гул-гул» уриб турган қайноқ юраги наҳот қалбнингиздаги музни эритмасам?

Ана богчадан ота-онасининг қўлларини маҳкам ушлаб олган қиз скарб-скараб ҳозиргина богча олмаси ёд олдириган шеърини айтиб келаяпти. Унинг қувончи чексиз. Бахтиёр.

Бахтиёр. Фарзандларининг бахти ота-она бағрида яшаш эмасми? Шу даъда ўша қизча қувончининг дунёдаги барча болаларга улашган келди.

Мая ОБИДОВА.

Чирчқ шаҳар ижроия қўмитаси Ички ишлар бўлимининг жиноят қидирувчилари қонунга хилоф равишда сақланаётган қурол-яроғларини тортиб олишга муваффақ бўлдилар. Бир гуруҳ жиноятчилар қўлга олинди. Бу гуруҳ Тошкент гарнизони-ҳарбий қисмларининг бирдан ўғирланган ўқ отувчи қуроллар, ўқ дорилар ва бошқа ҳарбий аниқмоларни сотиб олиш ва сотиш билан шуғулланиб келаетганлиги фоти этилди.

СУРАТДА: Чирчқ шаҳар Ички ишлар бўлими жиноят қидирув бўлимида бошлигининг ўринбосари милиция капитани Б. В. Климов қўлга олинган қурол-яроғларини кўздан кечирмоқда.

О. ЖУРАВЛЕВ (ЎзТАГ) олган сурат.

19 ноябрь, душанба

ЎЗТВ-1. 11.30 Физика. 12.00 Телефильмлар. 12.30 Математика. 18.05 Янгиликлар. 18.10 Мультифильм. 18.25 Ҳаёт ва иқтисод. 18.50 Мусиқий кўрсатув. 19.30 Ахборот. 19.50 В. И. Ленин номидаги Тошкент давлат дорилфунунининг 70 йиллигига. 20.30 Ахборот. 20.50 Истеъдод. Турсунбой Парпиев. 21.30 Время. 22.00 В. И. Ленин номидаги Тошкент давлат дорилфунунининг 70 йиллигига.

ЎЗТВ-2. 19.05 Ассалому алайкум. 20.05 «Спринт». 20.20 Бизнес-тур. 21.00 Ватан посбонлари. Душанба. 21.30 Время. 22.00 Бевосита телевизион мулоқот. 23.00 «Насиб». Фильм-концерт.

МТ-1. 7.00 120 минут. 9.05 Мультифильм. 9.35 «Клим Самгининг ҳаёти». Бадий фильм. 10.40 Футбол шерқи. 11.10 Хайвонот оламида. 12.40 Хўжалик фильм. 13.00 Время. 13.40 М. Магомаев кўйлади. 16.15 Хўжалик фильм. 16.40 Илмий хабарнома. 17.45 Хўжалик фильм. 17.55 Болалар соати. 19.00 Время. 19.30 Хўжалик фильм. 19.40 «Шарқ бозори». 20.15 Шейхрифт лажзалири. 20.20 «Клим Самгининг ҳаёти». Бадий фильм. 6-серия. 21.30 Время. 22.00 Коллаж. 22.05 Футбол шерқи. 23.25 Мультифильм телевидениеси. 00.40 ТСН.

МТ-2. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Журғофия. 10.05, 11.05 Француз тили. 11.35, 12.35 Журғофия. 12.05 Онам адаб ва мен. 13.05 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия. 14.10 Ритмик гимнастика. 17.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 18.20 Контакт. 18.55 Коллаж. 19.00 Время. 19.30 Мультифильм. 19.45 Стол теннис. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Бозор: у Германияда қандай? 21.30 Концерт. 22.10 ССЖИ Олий Кенгашининг сессияси. 00.10 «Синган трест». Бадий фильм. 2-серия.

МТ-3. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 18.00 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 18.30 Акробатика бўйича жаҳон ва Европа чемпиони. 19.00 Время. 19.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 20.00 Хўжалик фильм. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 21.15 Телевизион мусиқий абонемент. 22.05 Хўжалик фильм. 22.25 Коллаж. 22.30 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия.

МТ-4. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 18.00 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 18.30 Акробатика бўйича жаҳон ва Европа чемпиони. 19.00 Время. 19.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 20.00 Хўжалик фильм. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 21.15 Телевизион мусиқий абонемент. 22.05 Хўжалик фильм. 22.25 Коллаж. 22.30 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия.

МТ-5. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 18.00 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 18.30 Акробатика бўйича жаҳон ва Европа чемпиони. 19.00 Время. 19.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 20.00 Хўжалик фильм. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 21.15 Телевизион мусиқий абонемент. 22.05 Хўжалик фильм. 22.25 Коллаж. 22.30 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия.

МТ-6. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 18.00 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 18.30 Акробатика бўйича жаҳон ва Европа чемпиони. 19.00 Время. 19.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 20.00 Хўжалик фильм. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 21.15 Телевизион мусиқий абонемент. 22.05 Хўжалик фильм. 22.25 Коллаж. 22.30 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия.

МТ-7. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 18.00 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 18.30 Акробатика бўйича жаҳон ва Европа чемпиони. 19.00 Время. 19.30 РСФСР шахарлари телестудиялари. 20.00 Хўжалик фильм. 20.30 Хайрли тун, кичикитойлар! 20.45 Оғир атлетика. Жаҳон чемпиони. 21.15 Телевизион мусиқий абонемент. 22.05 Хўжалик фильм. 22.25 Коллаж. 22.30 «Синган трест». Бадий фильм. 1-серия.

МТ-8. 9.00 Бадантарбия. 9.15 Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Адабиёт. 10.05 Италия тили. 11.05 Илмий-оммабоп фильм. 11.35, 12.35 Биология. 12.05 Бурда моден. 17.30 Мультифильмлар. 1